

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ХОЛЯВКО РОМАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Допускається до захисту:

завідувач кафедри політології

та державного управління

д.політ.н., доцент

_____ Чальцева О.М.

« ____ » _____ 20__ р.

**МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ
УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН**

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота

Наукові керівники:

Нагорняк Т.Л., професор кафедри
політології та державного
управління, д. політ. н., професор

Ягунов Д.В., професор кафедри
політології та державного
управління, д. політ. н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / _____

(бали/за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____ (підпис) _____

Вінниця – 2022

Холявко Р.О. Міграція українців до Польщі в контексті становлення україно-польських відносин

У кваліфікаційній роботі автор викладає одну з найактуальніших і важливих проблем сучасної України – міграцію. Автор звертає увагу на поширення людського та економічного чинників, значення української міграції на польському ринку.

Важливість теми полягає в соціально-економічному розвитку країни. Предметом роботи є історія української міграції, її масштаби та тенденції на польському ринку. Завданням дипломної роботи є дослідження української міграції на основі літератури та її впливу на розвиток України, причин міграційних процесів, факторів і засобів міграції. У даній роботі автор розглядає фактори, причини та динаміку українських міграційних процесів, які впливають на ринок. З'ясовано переваги та недоліки для Польщі та України. Через соціальні, економічні та військові причини люди виїжджають у пошуках кращого життя. У статті розглядається роль міграційних процесів у демографічному розвитку окремих країн і регіонів.

Систематизовано фактори та наслідки міжнародної міграції. Наведено та проаналізовано статистичні дані щодо кількості виїздів до Польщі. В основі міграції лежить ініціатива людей заради кращого життя. Міграція вже давно є бурхливим явищем для України, яке зараз також є актуальним. У науковій роботі розкриваються проблеми та причини, що спровокували це явище.

На основі літератури проаналізовано динаміку стрімкого зростання міграції до Польщі за останні роки. Розкривається тема польсько-українських відносин, труднощів, викликів і перспектив. Перший розділ має на меті представити загальну характеристику міграційних процесів в Україні. Перш за все, опишіть причини та хвилі його виникнення.

Дослідники називають чотири основні хвилі міграції: перша хвиля української міграції – 1870-1914 рр., це період переселення українців із Західної України. Друга хвиля - 1920-1939 рр., спричинена політичними та

економічними факторами. Третя хвиля — 1945-1960 рр. — період, коли шукали притулку «антирадянські елементи», військовополонені та люди, які не змогли повернутися на батьківщину. Четверта хвиля – з кінця 80-х рр. ХХ ст., триває досі. Після проголошення незалежності України, у зв'язку зі складною економічною ситуацією, яка виникла після розпаду СРСР.

Другий розділ має на меті представити характеристики міграції з України до Польщі у світлі наявних даних – як офіційної статистики, так і результатів існуючих досліджень. У цьому розділі розглядаються основні хвилі зовнішньої трудової міграції з України до Польщі у другій половині ХХ ст. У науковій праці подано причини міграції українців. Подано та проаналізовано статистику українців до Республіки Польща. Автор визначає масштаби українських трудових мігрантів та причини українських трудових мігрантів та причини міграції. Описано та розкрито питання впливу української міграції на польський ринок праці. Розкриваються питання соціально-громадської активності українців та ролі і розвитку української діаспори в Польщі.

Третій розділ має на меті представити сучасний стан українсько-польських відносин. Важливим чинником польсько-українських відносин є історичне примирення. Як член ЄС Польща сприймає Україну як свого найважливішого та перспективного сусіда поза ЄС. Стратегічне партнерство між Польщею та Україною потребує розширення та вдосконалення. Україна має позитивний імідж Польщі, сприймає її як одного з важливих членів ЄС. Відносини між Польщею та Україною в минулому описували як складні, якщо повернутися в історію. Підписання численних двосторонніх угод і домовленостей ще більше зміцнило відносини між двома країнами.

Ключові слова: міграція, мігранти, Польща, Україна, трудова міграція, міжнародні процеси, причини, політика, уряд, розвиток, хвиля, відносини.

Бібліографія: 66 од.

Kholiavko Roman. Migration of Ukrainians to Poland in the context of the formation of Ukrainian-Polish relations

In the thesis the author presents one of the most pressing and important problems of modern Ukraine - migration. The author draws attention to the spread of human and economic factors, the importance of Ukrainian migration in the Polish market.

The importance of the topic lies in the social and economic development of the country. The subject of the work is the history of Ukrainian migration, its scale and trends in the Polish market. The task of the thesis is to study Ukrainian migration on the basis of literature and its impact on the development of Ukraine, the causes of migration processes, factors and means of migration. In this paper, the author considers the factors, causes and dynamics of Ukrainian migration processes that affect the market. The advantages and disadvantages for Poland and Ukraine have been clarified. For social, economic and military reasons, people are leaving in search of a better life. This article considers the role of migration processes in the demographic development of individual countries and regions.

The factors and consequences of international migration are systematized. Statistics on the number of people leaving for Poland are provided and analyzed. Migration is based on people's initiative for a better life. Migration has been a turbulent phenomenon for Ukraine for a long time, which is now also relevant. The scientific work reveals the issues and reasons that provoked this phenomenon.

Based on the literature, the dynamics of rapid growth of migration to Poland in recent years is analyzed. The topic of Polish-Ukrainian relations, difficulties, challenges and prospects are revealed. The first section aims to present a general description of migration processes in Ukraine. First of all, describe the causes and waves of its occurrence.

Researchers name four main waves of migration: the first wave of Ukrainian migration - 1870-1914, is the period of resettlement of Ukrainians from Western Ukraine. The second wave - 1920-1939, caused by political and economic factors. The third wave was 1945-1960, a period when "anti-Soviet elements", prisoners of

war, and people who could not return to their homeland sought refuge. The fourth wave - from the late 80's of the twentieth century, continues to this day. After the proclamation of Ukraine's independence, due to the difficult economic situation that arose after the collapse of the USSR.

The second section aims to present the characteristics of migration from Ukraine to Poland in the light of available data - both official statistics and the results of existing studies. This section considers the main waves of external labor migration from Ukraine to Poland in the second half of the twentieth century. The scientific work presents the reasons for the migration of Ukrainians. Statistics of Ukrainians to the Republic of Poland are presented and analyzed. The author determines the scale of Ukrainian labor migrants and the reasons for Ukrainian labor migrants and the reasons for migration. The issue of the impact of Ukrainian migration on the Polish labor market is described and opened. The issues of social and public activity of Ukrainians and the role and development of the Ukrainian diaspora in Poland are opened.

The third section aims to present the current state of Ukrainian-Polish relations. Historical reconciliation is an important factor in Polish-Ukrainian relations. As a member of the EU, Poland perceives Ukraine as its most important and promising non-EU neighbor. The strategic partnership between Poland and Ukraine needs to be expanded and improved. Ukraine has a positive image of Poland, perceives it as one of the important members of the EU. Relations between Poland and Ukraine in the past have been described as difficult, if we go back in history. The signing of numerous bilateral agreements and arrangements has further strengthened relations between the two countries.

Keywords: migration, migrants, Poland, Ukraine, labor migration, international processes, causes, policy, government, development, wave, relations.

Bibliography: 66 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	11
1.1. Причини виникнення, хвилі міграції та сучасний стан.....	17
1.2. Українські мігранти як чинник розвитку та позиціонування України на міжнародній арені.....	25
РОЗДІЛ 2 УКРАЇНСЬКА МІГРАЦІЯ В ПОЛЬЩІ.....	30
2.1. Причини та хвилі міграції українців до Польщі.....	34
2.2. Суспільна та громадська діяльність українців у Польщі.....	40
РОЗДІЛ 3 СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН..	46
3.1. Складнощі та виклики у двосторонніх відносинах України та Польщі...53	
3.2. Тенденції та перспективи українсько-польських відносин.....	63
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	74
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Польща та Україна – дві найбільші та найчисельніші країни Центральної та Східної Європи. Обидві країни є зацікавленими у взаємній співпраці. Така ситуація впливає з п'яти факторів: пряме сусідство, спільна (хоча і складна) історія, привабливість польського ринку праці для українців, членство Польщі у західних структурах та, нарешті, не менш важливе значення - російська загроза. У даній роботі, яка базується на науковій літературі та додаткових джерелах, автором представлено одну з найактуальніших тем відносин країн – міграцію.

Міграція ґрунтується на бажанні людей до кращого життя. Причиною виїзду за кордон стають здебільшого соціальні, економічні та військові причини. Автор звертає увагу на поширення людського та економічного факторів у процесі міграції, значення української міграції на польському ринку. З'ясовано переваги та недоліки для Польщі та України постійних міграційних процесів. Важливу роль міграційні процеси відіграють у демографічному розвитку країн та регіонів.

Актуальність теми обумовлена тим, що тривалий час міграція була і залишається бурхливим явищем для України. Традиційно українці обирають країни Європи такі як Італія, Німеччина, Польща, Португалія, Чехія та Словаччина. Одним з найзатребуваніших напрямків куди українці виїжджають на тимчасове чи постійне місце проживання є Польща. Польща наразі стала для українських трудових мігрантів основною країною призначення. Щороку це декілька мільйонів громадян України. Тому постає питання, що є причинами, які провокують це явище, що впливає на динаміку обсягів міграції українців, зокрема до Польщі, впродовж останніх років. Адже це процес, який не лише залежить від бажання людей, а важливу роль відіграє політика держав. Саме тому інтенсивні міграційні процеси впливають на польсько-українські відносини, складнощі, виклики та перспективи, які між ними виникають. Тому міграція, як процес, залишається

актуальним у плані дослідження факторів, які впливають на міграцію, з'ясування їх обставин та вплив на міжнародний ринок праці.

Мета дослідження - комплексний аналіз міграції українців до Польщі та вплив міграції на відносини двох країн.

Для досягнення мети автор ставить перед собою низку **завдань**:

- ✓ Проаналізувати міграційні процеси в Україні, зокрема причини, хвилі та сучасний стан.
- ✓ З'ясувати особливості української міграції до Польщі.
- ✓ Охарактеризувати суспільну та громадську діяльність українців у Польщі.
- ✓ Визначити сучасний стан польсько-українських відносин в контексті міграційних процесів.

Об'єктом дослідження виступає історія та сучасність української міграції до Польщі, її масштаби та вплив на українсько-польські відносини.

Предмет дослідження – українська міграція до Польщі на сучасному етапі та її роль у міждержавних відносинах.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період кінця ХХ – початку ХХІ століття. Нижня межа обумовлена розпадом Радянського Союзу та соціалістичного табору і відкриттям кордонів. Верхня межа визначена євроінтеграційними прагненнями України, війною, а також соціально-політичним та економічним становищем в країні, яке сприяє міграції населення.

Методи дослідження. Застосування методів у рамках запропонованого дослідження визначається потребою аналізу теми, яка базується на комплексному підході із використанням конкретно наукових та загальнонаукових методів пізнання, які допускають детально розгорнути сутність даної проблеми, забезпечити вірогідність і обґрунтованість наукових результатів.

Міждисциплінарний характер дослідження спричинив синхронне застосування критеріїв та методик які використовуються в міжнародних

відносинах в рамках пов'язаних із політичною наукою галузей знань – соціології, культурології, філософії, правознавства, що надало право системно охарактеризувати предмет і об'єкт дослідження.

При написанні дипломної роботи було використано низку методів: *порівняльний та історичний*, який застосовувався для порівняння кількості мігрантів у різні періоди цього історичного процесу. *Кількісний* метод був використаний для опрацювання офіційних статистичних даних про масштаби економічної міграції (отримані від Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі). *Історичний метод* використовувався для виявлення особливості становлення і розвитку феномену української міграції в умовах політичної модернізації Польщі та України. *Прогностичний метод* дозволив виявити тенденції та перспективи використання потенційних можливостей мігрантів як важливих джерел українського суспільства. *Системний метод* обумовив виявлення головних суперечностей, причинно-наслідкових зв'язків досліджуваних проблем, чинників і умов їх розв'язання, допоміг реалізувати авторське бачення явища демократизації сучасної України, можливостей використання внутрішніх і зовнішніх засобів у розвитку зазначеного процесу. *Аксіологічний метод* допоміг визначенню ціннісних орієнтацій представників української міграції у польському суспільстві, їх зайнятості і налаштованості щодо змін демократичного характеру в Україні. *Порівняльно-політологічний метод* використовувався для порівняння та систематизування можливостей українських мігрантів як чинника національної безпеки її представників.

Рівень наукового дослідження проблеми. В основу кваліфікаційної роботи покладено наукові праці українських та зарубіжних дослідників в галузі історії та політології.

Основні особливості та проблеми у польсько-українських відносинах комплексно проаналізовано у наукових працях А. Шептицького [55, 56], А. Маєва [11], Ю. Макара [12].

Також варто відзначити працю про трудову міграцію О. Годованської [47, 48], в дослідженнях Г. Заремби [5], А. Зубика [6] представлено характеристику, проблеми та економічний вплив сучасних трудових мігрантів у Польщі.

В працях, М. Гофмана [49], М. Макарчука [13] чітко описані економічні, інституційні та соціокультурні фактори українських мігрантів та української діаспори. Заслуговує на увагу робота В. Корнієнка про соціально-економічний аспект міграційних процесів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел у кількості (66) найменувань.

У першому розділі розкрито загальну характеристику міграційних процесів в Україні. *У другому розділі* дано характеристику міграції з України до Польщі у світлі наявних даних: як офіційної статистики, так і результатів існуючих досліджень. Розглянуто основні хвилі зовнішньої трудової міграції з України до Польщі у другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст. Автор визначає масштаби українських трудових мігрантів та причини міграції. *У третьому розділі* представлено сучасний стан українсько-польських відносин.

У кінці кожного розділу наведено висновки для узагальнення викладеного у ньому. Наукова робота завершується загальними висновками, що сформульовані за результатами дослідження вказаної проблеми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Міжнародна міграція населення набула значного поштовху та стала одним із найбільш характерних проявів інтеграції національних економік та зростання взаємозв'язку між країнами. Кардинальні переміщення людських груп, які становлять важливу частину історичного розвитку, мають важливе значення на всіх етапах. Результатом розселення стало освоєння нових територій, яке для людської історії стало відкриттям нових світів. Переміщення людей на великі відстані прийнято називати міграцією, а людей – мігрантами.

Уперше поняття міграція ввів у науковий вжиток англійський учений Е. Равейнштайн у статті «Закони міграції». У своїй статті дослідник визначив масштаби та тренди міграції Великобританії та визначив основні групи чинників, що впливають на країну - реципієнта. Також автор ввів основоположні закони, серед яких схильність населення мігрувати на короткі відстані та переваги міграції з сільськогосподарських регіонів до міських поселень чи промислових центрів [18].

Термін міграція у перекладі із латинської означає (*migro, migratio*) – переселення, переміщення. Це процес, який характеризується зміною постійного місця проживання людей (назавжди або на тривалий час) у межах країни, а також поза її межами [20].

Економічна категорія міжнародної міграції є безпосереднім проявом існування міжнародного ринку праці, який розвивається внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами, де попит на робочу силу перевищує її пропозицію. Коли працівник не може реалізувати власний потенціал, він прагне переміщення в країну, де існує вільне місце, що відповідає його рівню професійної компетенції.

Є кілька інтенсивних чинників, які впливають на імміграцію населення, серед яких :

- ✓ Соціально-економічні
- ✓ Культурні
- ✓ Політична нестабільність
- ✓ Етнічні конфлікти
- ✓ Демографічні
- ✓ Освітні
- ✓ Військові
- ✓ Природні умови
- ✓ Сімейні зв'язки
- ✓ Міжнародні зв'язки і т.д. [27, С. 216]

Як суспільне явище міграція включає в себе наступні параметри:

- ✓ Фактор потреби – фактор покращити свій матеріальний та соціальний стан
- ✓ Фактор мобільності – фактор зміни свого місця знаходження.
- ✓ Фактор стабільності – фактор намагання особи облаштуватись на новому місці та вважати його «своєю другою батьківщиною» [23].

Явище міграції є досить загальним, тому його можна поділити на кілька критеріїв:

- ✓ Критерії просторового порядку – пов'язані з рухом у фізичному просторі, що означає переміщення на певну відстань. У випадку міжнародної міграції критерії пов'язані з перетином державного кордону.
- ✓ Критерії місця проживання – що розглядають мігранта як особу, яка змінила місце проживання. Міграція пов'язана з тривалою зміною проживання без жодного обмеження, що може мати промисловий або добровільний, зовнішній або внутрішній характер.
- ✓ Критерії часу – відносяться до часу тривалості перебування в новому економічному та соціальному просторі.

✓ Критерії активності – означають не тільки зміну місця проживання, а і місця виконання різних активних робіт [23].

Міграції можуть приймати різні форми:

✓ Еміграція (emigrare) – переселятися, виселятися. Це примусове або добровільне переселення із своєї батьківщини до іншої країни через економічні, політичні або релігійні причини.

✓ Імміграція – в'їзд чужоземців до якої-небудь країни на постійне місце проживання.

✓ Реєміграція – повернення емігрантів на батьківщину з поновленням їх у права громадянства.

Міграцію розрізняють за видами, основними з них є:

✓ Трудова міграція – переселення, переміщення людей у територіальному просторі у пошуку роботи без зміни місця проживання. В залежності від факту перетину міждержавних кордонів може бути зовнішньою (міжнародною) або внутрішньою.

✓ Довгострокова та короткострокова міграція осіб – визначається в залежності від терміну: довгострокова – переїзд на термін більше десяти років, короткострокова – це переїзд на термін менше року.

✓ Туристична міграція – туристичні поїздки, які, як правило, не мають постійного характеру та відбуваються у різних напрямках.

✓ Епізодичні міграції – ділові міграції, відбуваються нерегулярно.

✓ Маятникова міграція – щоденні або щотижневі поїздки від місця проживання до місця роботи, що розміщені у різних населених пунктах.

✓ Освітня міграція – це переважно тимчасове переселення з метою отримання освіти та підвищення кваліфікації за межами адміністративно-територіальної одиниці постійного місця проживання [35].

Специфікою освітньої міграції є її найменш шкідливий характер для країн-реципієнтів, на відміну від інших. Освітня міграція, на думку дослідників, передусім визначається як така, що заснована на прагненні індивіда отримати певну освіту. Інтенсифікації освітньої міграції сприяють

різноманітні інструменти, які створені на регіональному рівні для інтеграції у сфері освіти (наприклад Болонський процес у Європі). Освітніх мігрантів, тобто іноземних студентів, можна вважати найбажанішою категорією мігрантів, оскільки вони представлені, як правило, найбільш обдарованими молодими людьми, які готові сприймати нові технології та знання. Іноземці отримують освіту та кваліфікацію в країні перебування, що допомагає пристосуватися до місцевого ринку праці, та гарантує адаптацію до мовного та культурного середовища праці [49].

✓ Біженці – люди, які покидають місце свого проживання під час стихійного лиха або війни [65].

Аналізуючи міграційні процеси демографічного характеру (питання «старіння нації») , яскраво помітно, що за рахунок зовнішньої міграції відбувається механічний приріст населення країни-реципієнта [65].

Значний вплив на міграційні процеси, насамперед, викликають соціально-економічні та політичні фактори країни, через які виникає потреба переселення та працевлаштування.

Періоди міграції:

✓ Період перебудови економічних відносин – міграція із сіл у міста. Зміна внутрішньо регіональної та міжрегіональної міграції. Ведення різних форм власності, ринкова трансформація.

✓ Період індустріалізації – збільшення чисельності міст. Виникає через потреби у трудових ресурсах.

✓ Період міждержавних міграційних процесів – переміщення в інші країни для тимчасового або постійного проживання [32].

Класифікація міграційних процесів:

✓ Об'єктивні – ті, які не залежать від волі і свідомості індивіда.

✓ Суб'єктивні – це обставини, які змусили емігрувати.

✓ За направленням – міграція між розвиненими країнами.

Імміграція означає приплив людності на дану територію держави. Йдеться, про прибуття в країну для заселення або для тривалого перебування. Особа, яка бере участь у імміграції називається – іммігрантом [28].

Імміграція є дзеркальним відображенням еміграції. Основою для розмежування імміграції серед інших типів припливу населення, як правило, є критерії часу постійного проживання в країні, що приймає мігрантів [24].

Транзитна міграція, або приплив людей до якоїсь країни, щоб дістатися до іншої, не являється імміграцією. Імміграція також не повинна розглядатися як візит до країни протягом більш ніж трьох місяців, якщо вона спрямована на туризм, відвідування людей, релігійне паломництво, дипломатичні, військові місії та економічну діяльність. Якщо імміграція триває принаймні 12 місяців, називається – довгострокова імміграція, а якщо час коротший – це короткострокова імміграція. Імміграція стосується іноземних громадян. Якщо повернення мігрантів організовується державною адміністрацією або іншими державними установами – це називається репатріація [31].

Імміграцію можна розділити на легальну та нелегальну.

Термін нелегальна імміграція є надзвичайно широким та включає в себе визначення різних форм індивідуальної діяльності, що полягають у незаконному подоланні бар'єру, тобто державного кордону, для тимчасового або постійного заселення на певній території. Зокрема, ця концепція включає міжнародну контрабанду осіб, що визначається організацією незаконного виїзду людей на територію держави, які не є її громадянами або не мають постійного місця проживання. Це один із найбільш серйозних видів злочинності. Незаконний перетин державного кордону здійснюється окремими особами та групами людей. Цю процедуру найчастіше організують спеціалізовані злочинні групи, які отримують величезну фінансову винагороду за такі процедури. Ці групи працюють у транскордонному вимірі. Вони організують транспортні засоби через транзитні країни, житло на час передачі в країну призначення та підроблені

документи. Концепцію «нелегальної імміграції» можна також визначити, як в'їзд на іноземну територію або перебування на її території таким чином, що порушує законодавство цієї країни.

Основною причиною розвитку нелегальної імміграції є пануюча ситуація, що склалася в країні походження іноземця.

Інші чинники:

- ✓ відсутність можливостей для працевлаштування;
- ✓ бідність;
- ✓ відсутність можливості забезпечення основних потреб;
- ✓ відсутність перспектив розвитку;
- ✓ війни, збройні конфлікти;
- ✓ стихійні лиха.

У внутрішньому законодавстві злочин щодо нелегальної імміграції визначений актом загальнообов'язкового права [2].

З найбільшою проблемою нелегальної імміграції можна зустрітися в країнах, які належать до Європейського Союзу. Наприкінці 90-х років левова частка «нелегалів» прибула з країн Близького Сходу і Африки до країн ЄС.

Нелегальна імміграція – це явище, що постійно зростає і викликає багато проблем для країн Європейського Союзу. Це явище є одною з найголовніших проблем у міжнародних відносинах, з якими зустрічаються держави - члени Європейського Союзу [4].

Якщо іде мова про врегулювання питання нелегальної імміграції в міжнародному праві, іноземець, який не відповідає дійсним умовам короткострокового перебування, зобов'язаний покинути територію країн, які підписали Шенгенську угоду. У випадку, якщо іноземець не виїжджав добровільно на територію Європейського Союзу або якщо відбувся виїзд за межі кордону задля національної безпеки або громадського порядку, іноземець повинен покинути територію, на якій був затриманий відповідно до умов встановлених чинним внутрішнім законодавством [6].

Нелегальна імміграція є прихованим явищем і немає точних статистичних даних про це явище. Оцінка частоти нелегальної імміграції настільки складна, що найчастіше іноземці, які перебувають на території Європейського Союзу, не піддаються процесу інтеграції з громадою цільової країни. Іноземці дуже часто не ідентифікують себе з країною проживання і не дотримуються правового порядку цієї країни. Така поведінка є кримінальною. Часто це закриті групи іноземців, які беруть участь у різних видах злочинності.

Серед цих злочинностей можна виділити:

- ✓ торгівля людьми;
- ✓ торгівля органами;
- ✓ контрабанда наркотиків, зброї, боєприпасів, вибухових речовин, алкогольних та тютюнових виробів;
- ✓ проституція;
- ✓ використання дітей для жебракування;
- ✓ крадіжка;
- ✓ терористичні напади тощо.

Крім того, іноземці, які вирішили перетнути кордон нелегально, часто під ризик смерті внаслідок негуманних умов перевезення (переохолодження, перегрів, зневоднення тощо) [17].

Отже, підсумовуючи наведену інформацію про нелегальну імміграцію, можна зробити висновок, що нелегальна імміграція супроводжується незаконними діями, найчастіше якими є незаконне працевлаштування, контрабанда, незаконна торгівля наркотиками людьми, проституція.

Це явище стає все більш поширене і має негативний вплив на суспільства країн Європейського Союзу.

1.1. Причини виникнення, хвилі міграції та сучасний стан

Інтенсивні процеси зовнішньої міграції з України протягом усього ХХ століття призвели до створення та активного розвитку однієї з найвагоміших

у світі діаспор. Найбільш значимі частки української діаспори сьогодні припадають на Росію (понад 4 млн.), США (2 млн.), Канаду (1 млн.) та Казахстан (близько 900 тис.) [33].

Дослідники виділяють чотири хвилі зовнішньої еміграції із території України, кожна з яких має свої особливості, які зумовлені різним історичним та політичним контекстом та різноманітними міграційними факторами.

Перша хвиля української еміграції припадає на 1870-1914 рр. Це період переселення українців із Західної України. Люди, які емігрували, переважно молоді, неписьменні, бідні або чоловіки, які не хотіли служити в австрійській чи російській арміях.

Друга хвиля, що проходила в 1920-1939 рр., спричинена політичними та економічними чинниками.

Третя хвиля 1945-1960 рр. зумовлена пошуками прихистку для «антирадянських елементів», військовополонених та людей, які не змогли повернутися на Батьківщину.

Четверта хвиля, що почалася з кінця 80-х рр. ХХ ст, і триває до тепер, фактично виникла унаслідок важкої економічної ситуації, що склалася після проголошення незалежності України, яка виникла після розпаду СРСР [43].

Перша хвиля української зовнішньої міграції охоплює період 1870–1914 років. Приймаючими країнами в ті часи були США, Бразилія, Канада, а також Сибір (після першої російської революції 1905–1907 рр.). Додатковими, незначними за обсягами напрямками під час першої хвилі були Аргентина, Австралія та Нова Зеландія.

Більшість українських мігрантів першої хвилі були некваліфікованими, з низьким рівнем культурних компетенцій, низьким або відсутнім рівнем знань іноземної мови тощо. Трудова міграція з України в цей період мала винятково економічний характер.

Галичина, Буковина та Закарпаття були найменш розвиненими аграрними австрійськими провінціями. Нестача землі та крайня бідність були

ключовими ознаками українських регіонів під владою Австрії, що й стало причиною масової міграції [55].

Західна Україна в ті часи, була перш за все джерелом дешевої сировини, тут розвивалися певні галузі, а саме деревообробна, харчова промисловість та видобуток нафти. Поширеною в літературі є думка про те, що Західну Україну в технологічному розвитку штучно гальмувала метрополія. Проте, мова йшла більше про бідність регіону. Спостерігалися постійні конфлікти регіональних еліт, оскільки периферія імперії завжди була присутня. Таким чином, у багатьох випадках зовнішня міграція виявилася єдиним способом не лише підвищити рівень добробуту, а й просто вижити [54].

Найбільш дослідженим сегментом першої міграційної хвилі є канадський та американський напрямки упродовж 1891–1901 рр.. Цільові країни мали урядові програми для заохочення іммігранта. Наприклад, Канада заснувала спеціальний міграційний синдикат. У 1872 році на чолі з Дж. А. Макдональдом уряд Канади затвердив закон, згідно з яким будь-який повнолітній чоловік країни міг заплатити десять доларів і отримати земельну ділянку до 65 га площею. Тому, у Канаді в основному оселилися українці на землях Манітоба, Саскачеван і Альберта, де земельний голод українців можна було повністю задовольнити.

У ті часи ключові розповсюджувачі новин про переваги еміграції до Канади були агенти судноплавства і залізниць – компаній, які сподівалися отримати прибуток від подорожей мігрантів. Вони зазвичай отримували близько 2–5 доларів за кожного іммігранта [49].

У Канаді середній український емігрант був молодим чоловіком зі Східної Галичини, Буковини чи Закарпаття. Зазвичай, він був неписьменним і не мав певної кваліфікації, але був готовий на будь-яку низькооплачувану роботу. Проте деякі імена перших українських переселенців стали відомі всьому світу. Одним із перших українців у США був Агапій Гончаренко, колишній чернець Києво-Печерської лаври, якого вважають «батьком» української діаспори. Йому довелося втекти з країни через переслідування

царської влади. Приїхав до США в 1865 році, щоб згодом стати видавцем газети «Alaska Herald» [48, С. 87].

Загалом духовенство та громадські діячі української діаспори брали активну участь у збереженні української культури, засновували нові місця, документували свою діяльність. У цей період відбулася інституціалізація українських діаспор у країнах перебування. Вже тоді українські діаспори мали свої інституційні структури з фінансовою та культурною інфраструктурою, з власним громадським і навіть політичним життям.

Для наступних хвиль імміграції ситуація була іншою, люди мали кращу освіту загалом і певні професійні навички, це дозволяло вільніше інтегруватися в канадське суспільство, просуваючись вгору соціальними сходами, зберігаючи елементи своєї української ідентичності на той час. Канадська політична система дозволила українцям політично інтегруватися в нове суспільство.

Іншими західними напрямками першої хвилі української міграції були Аргентина та Бразилія [23].

Масове переселення українців до цих країн відбувалося у 1890-х рр. Протягом перших трьох років (1895–1897) 20 тис. українці мігрували до Бразилії, більшість із них оселилися в Парані. Протягом наступних десяти років переселилося ще 7–8 тисяч українців до цієї країни, а потім знову трохи менше 20 тис. до 1914 р. Таким чином, на початку Першої світової війни в Європі українська колонія в Бразилії становила вже понад 45 тис. осіб.

В Аргентині у 1914 р. проживало близько 15 тис. українських мігрантів.

У 1861 р. скасування кріпосного права призвело до того, що численні українці залишилися без землі. Це призвело до збільшення масової міграції на інший бік Уральських гір.

У період з 1850 по 1916 рр. з України переселилося близько 900 тис. осіб у далекі регіони Російської імперії (Казахстан, Далекий Схід, Сибір).

Найбільша українська громада була у Томській губернії, тут проживало 100 тисяч українців.

Відомий українсько-канадський історик М. Марунчак писав: «Суспільно-політичний тиск, який формувався в Україні протягом кількох століть, створив ситуацію, коли власники цієї землі, цієї країни, яку називають «житницею України», змушені були піти з своєї землі». Очевидно, політичний і соціальний тиск залишив відбиток у свідомості тих, хто виїжджає з країни, де кращі економічні та політичні умови» [13].

В. Чоповський у дискурсивному вимірі описує чинники поштовху в такий спосіб: «...звертав увагу на похмурий зв'язок між бідністю і еміграцією. Бідні селяни змушені були емігрувати через матеріальні потреби. Високі податки, брак землі, а головне – відсутність роботи. Немає заводів – отже, немає роботи... Еміграція – це втеча від могутнього ворога» [43].

Хаос Першої світової війни і надзвичайно складний період між війнами мав трагічні масштабні наслідки для України. Мільйони людських життів, жертви комуністів, колективізації, утвердження тоталітарного режиму – це була жахлива ціна, яку заплатила Україна протягом цього періоду. В цей період відбулася так звана міграція «творчого класу» [55].

Друга хвиля зовнішньої міграції українців охопила весь період між світовими війнами і викликана складним поєднанням соціальних, економічних та політичних причин. Більшість учасників другої хвилі української імміграції або так званої «міжвоєнної групи» брали участь в українській боротьбі за свободу наприкінці Першої світової війни і тому були політично орієнтованими та мали вищий рівень освіти, ніж їхні попередники. Іммігранти цієї хвилі створювали різноманітні етнічні громадські організації для задоволення своїх політичних та інших потреб.

У 1918 р. Польща була відновлена, успадкувавши Східну Галичину, Західну Волинь та Західне Полісся. Причиною міграційних процесів була масова мобілізація, збільшення кількості біженців з обох сторін, часті етнічні депортації та політичний гніт [51, С. 79].

Емігранти цієї хвилі були значно освіченішими; це були професіонали багатьох галузей, дослідники, економісти, письменники тощо. Багато з них згодом прославилися в країні, до якої іммігрували, а саме в Польщі, Чехії, Словаччині, Австрії, Румунії, Болгарії, Франції, США та Канаді.

У іммігрантів другої хвилі була краща освіта, перш за все, та вищий рівень грамотності. Люди в основному іммігрували до міста. Серед переселенців також було чимало активістів, що стало причиною посилення організаційних структур діаспор із численними клубами, кооперативами, газетами тощо [53].

Реєміграція – особливість другої хвилі. Основна причина реєміграції була в тому, що люди вірили в ідею Радянського Союзу і сподівалися на кращі зміни. Прикладом слугує історія Михайла Грушевського, який повернувся до Радянського Союзу в 1924 році. За ним політично слідкували, звинувачували в націоналізмі, помер через десять років за незрозумілих обставин після операції. Переважна більшість тих, які повернулися в Україну протягом 1930-х років померли у таборах або зазнавали політичного гноблення, як «вороги держави» [65].

Протягом 1920-1930-х рр. активно стимулювалась зовнішня імміграція українців до Польщі. Для Польщі переваг української імміграції було багато. Найзначимішими з них було покращення роботи морських портів та пасажирського парку, дешева робоча сила, покращення розвитку торгівлі, уникнення соціальної напруженості між соціальними та етнічними групами всередині країни.

Міграційна політика польського уряду між двома світовими війнами розвивалася в контексті її етнонаціональної політики, спрямованої на зміцнення національних компонентів у всіх регіонах на свою користь [19].

Польща заохочувала до еміграції національні меншини тому, що розглядала еміграцію, як ключ до гармонізації соціальних відносин.

Радянський міграційний режим був повністю закритий. Колективізація та розкуркулення (розселення), заборона пересування селян. Постійні так

звані кампанії «ворогів держави» тощо спровокували людей до масової еміграції. Дискурси про нездатність сприйняти та «перетравити» політику, ідеологія нової держави часто згадується у спогадах політичних та культурних діячів тих часів.

Третя хвиля зовнішньої міграції з території України викликана передусім політичними причинами. Почалася вона наприкінці Другої світової війни. Більшість мігрантів цієї хвилі становили люди, які перебували у французькій, німецькій чи британській зонах тимчасової окупації. Це були колишні раби (остарбайтери) та в'язні концтаборів, які залишилися на території під контролем союзників після закінчення війни. Також були партизани, які воювали проти Радянської Армії, нацисти колабораціоністів та учасники національно-визвольних рухів, які знали, що на них чекають сталінські табори в Радянському Союзі [24].

Люди приєдналися до українських діаспор у Західній Європі, США, Канаді, Латинській Америці та сформували нову діаспору в Австралії. Після закінчення війни переважна більшість осіб відмовилися повертатися на українські землі та оселилися в Канаді, США, Великобританії, Австралії, Бразилії, Аргентині та Франції.

Велика кількість нових емігрантів виїхала до США (80 тис.), Великобританії (35 тис.), Австралії (20 тис.), Бразилії (7 тис.), Аргентини (6 тис.) та Франції (10 тис.) [27].

Соціальні тенденції другої міграційної хвилі залишалися актуальними і в третій. Серед людей, які виїжджали у пошуку кращого життя, були дослідники, духовенство, а також політичні та громадські активісти, які зробили чималий внесок у розквіт політичного, культурного та релігійного життя для української діаспори.

Політичні сегменти третьої хвилі міграції перебували в постійному протистоянні, що сприяло роз'єднанню мігрантів у діаспорі. Також була незначна хвиля дисидентів, які виїхали одразу після війни, яким вдалося втекти від сталінського режиму на Захід. Окрему групу сформували

українські протестанти (переважно п'ятидесятники з багатодітними сім'ями). Ключовим чинником була загроза сталінізму, післявоєнний час та соціальна дезорганізація.

Було б неправильно стверджувати, що Радянський Союз намагався обмежити еміграцію. Розвідка Радянського Союзу здійснювала активні таємні роботи з повернення громадян, яких «було втрачено на Заході» під час війни. Найчастіше такі «повернення додому» були вимушеними, схожими на викрадення [29, С. 87].

У 1947 р. ситуація змінилася. З метою піклування та підтримки переміщених осіб засновано Міжнародну організацію у справах біженців (IRO). Діяльність організації була заснована на основі домовленостей з новими європейськими органами влади та їх Американськими союзниками. Фактично організація IRO стала дипломатичним постачальником правового та політичного захисту для переміщених осіб.

Юридичні справи, пов'язані з переміщеними особами до 1949 року, були у компетенції військово-окупаційної влади союзників. Канада і США мали громадські організації, які працювали у сфері підтримки та допомоги для українців. Організації допомагали бажаючим виїхати, надавали запрошення, пояснювали які саме процедури та документи знадобляться для цього тощо.

Яскравий приклад факторів третьої хвилі міграції зустрічаємо у листі-памфлеті, написаному українським письменником Іваном Багряним «Чому я не хочу повертатися до СРСР» (1946). Памфлет перекладений багатьма іноземними мовами, як відповідь на обманливі заклики радянської пропаганди та безлічні вчинки західних урядів, які сприяли примусовій репатріації (поверненню на вітчизну) людей до СРСР прямо в неволю, безпосередньо в концтабори. Є багато відомих праць про українську еміграцію під час і після Другої світової війни [43].

Перша і всі наступні хвилі міграції з України відрізняються. Але кожна спричинена, в першу чергу, пошуком українського населення кращого життя.

В історії української імміграції до Канади четверта міграційна хвиля є найбільш масштабною. Почалася з 1980-х років і триває до сьогодні. Після розпаду СРСР посилилася еміграція з України через зростання рівня корупції, закриття соціальних служб та втрати роботи в Україні. Різкий контраст із роками відносного процвітання в СРСР знову зробили еміграцію привабливою. Через скрутні економічні обставини люди подалися до пошуку кращого життя. Українські іммігранти досить добре інтегровані в канадську економіку, є кваліфікованими працівниками. Чимало нових іммігрантів працюють в українській спільноті, в галузях культури, освіти тощо. Представники нової хвилі роблять важливий вклад в українське культурне та громадське життя [48, С. 87].

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновки про те, що спільним для всіх хвиль імміграції є усвідомлення втраченої свободи Україною, сильні антикомуністичні тенденції свободи та демократії, палке бажання зберегти свою українську ідентичність, релігію, мову та культуру задля збереження свого етносу. Люди наполегливо працювали над розбудовою власної української громади та збереженням її культури. Історія українських мігрантів постійно свідчить про сильну та спонтанну волю зберегти свою ідентичність.

1.2. Українські мігранти як чинник розвитку та позиціонування України на міжнародній арені

Частина жителів України щороку виїжджає на заробітки до країн Європейського Союзу. Сприяють міграції негативний фінансовий та соціальний стан країни. Українці заповнюють дефіцит робочої сили в інших країнах, йдуть на найнижче оплачувану роботу в Європейському Союзі. Вимушена економічна міграція вигідна для обох ринків. Із початку 1990-х років населення України значно активніше залучилося до процесів трудової міграції. Першими до процесу долучилися жителі столиці, переважно через

вільний доступ до інформації та високу мобільність. Сьогодні, за даними національного соціологічного моніторингу, найбільше у потоках тимчасової трудової міграції представлені жителі малих міст та сільської місцевості.

Міграція є одним із головних чинників, що визначали соціально-економічний та демографічний розвиток України в історичній ретроспективі. На сучасному етапі вона продовжує суттєво впливати на міжнародні відносини із сусідніми країнами та Європейським Союзом, із метою реалізації спільної політики у міграційних питаннях. Міграція є постійним явищем, яке підтримується мережевими факторами, міграційною культурою та розподілом людського капіталу.

Основними причинами виїзду українців за кордон є політична нестабільність, перерозподіл територій між різними державними структурами та пошук кращих можливостей роботи. В Україні переважає форма трудової міграції, яка передбачає повернення із-за кордону, як правило, максимум через 6 місяців, коли мігрант отримує бажаний дохід [39].

Центральноєвропейські країни стали одним із основних напрямків зайнятості українців завдяки комплексу факторів – географічній, культурній та ментальній близькості, нижчим трансакційним витратам на трансферні візити з України та в Україну.

Україна є країною, яка зазнала значущих змін міграційного режиму (фактично дала змогу створити четверту хвилю міграції, як таку) наприкінці 1980-х років, і була пов'язана з внутрішніми змінами в радянському режимі.

Це призвело до двох ключових тенденцій: по-перше, відродження міграційних потоків із периферії на більш центральні території, що було спровоковано економічною залежністю, а також зростанням економічної нерівності в нових умовах гібридної економічної системи з її досить специфічними соціокультурними, економічними, а іноді й особистими відносинами. По-друге, відбулося поживлення міграційного потоку в західному, євроатлантичному напрямку, який був відомий із попередніх

міграційних хвиль, а тепер живиться присутністю та діяльністю діаспор і пов'язаних із ними соціальних мереж [45].

Анексія українського Криму Росією у березні 2014 р., військово-політичний конфлікт на Донбасі, який розпочався у травні того ж року, набули ознак так званої «гібридної війни». Це призвело до внутрішнього переміщення понад мільйон українців. Міжнародна криза, внутрішньополітична нестабільність, погіршення багатьох соціально-економічних показників були додатковими факторами, які вплинули на міграційну ситуацію в Україні.

Причини міграції, так звані «поштовхові» фактори у сучасній Україні, це часто низькі зарплати, багато людей не в змозі сплачувати оренду та базові потреби. Усе це і спричиняє масовий виїзд українців за кордон. Статистика доводить, що ця тенденція не зменшується. За підрахунками української влади, загалом 1,3 мільйона українців виїжджали на роботу за кордон принаймні один раз у період з 2015 по 2017 рік переважно до Польщі.

Серед найбільш важливих економічних факторів «штовхання», тобто негативних стимулів, мігранти називають високий рівень безробіття, бідність і низьку реальну заробітну плату у себе вдома [50].

Таким чином, економічний розвиток є вирішальним у процесі трудової міграції, відповідно до нього можемо передбачати майбутній розвиток міграційних потоків.

У 2016 році українська економіка почала відновлюватися: у цьому році спостерігалось зростання ВВП країни та почав знижуватися рівень безробіття. Це відновлення відбувається в умовах низької демографічної динаміки та еміграції. Перші ознаки нестачі робочої сили спостерігалися в окремих галузях економіки: будівництво, харчова промисловість, а також висококваліфікованих робочих місць, таких як ІТ-сектор та медичні послуги [51, С. 75].

Міграція стала важливим чинником економічного розвитку. Адже, мігранти впливають як на країну відправлення, так і на країну, яка приймає, і

цей вплив широко обговорюється в літературі. Для країн відправлення міграція означає зниження тиску на ринок праці (зниження рівня безробіття), приплив коштів (грошові перекази) та залежно від установ або відтік мізків (відтік спеціалістів).

Відтік з України останніми роками збільшується через тривалу економічну та політичну кризу і воєнні події в Донецькій та Луганській областях. З понад 700 000 громадян України у 2018 році отримали дозволи для проживання за кордоном і стали найбільшою групою тимчасових мігрантів в Європейському Союзі (ЄС). Польща стала основним напрямком для українських мігрантів, в тому числі не лише тимчасових працівників, а й для студентів та для постійної трудової міграції [52].

Що стосується країн призначення, мігранти знижують вартість робочої сили, але деяких витісняють вітчизняні працівники (хоча мігрантів частіше беруть на роботу, а саме, коли місцеві жителі не бажають працювати), та й висококваліфіковані мігранти, зайняті на відповідних роботах, збільшують науково-дослідний потенціал країни.

Однак, мігранти також приносять свою власну, часто дуже іншу культуру до місця призначення, і це може погіршити там соціальне середовище.

Українські мігранти становлять понад 1% мігрантів у світі, що становить більше, ніж частка українців у світовому населенні (близько 0,7%). Отже, Україна є міграційна країна, і основними напрямками міграції є країни ЄС [53, С. 156].

Близько 70% українських мігрантів заявили, що готові повернутися в Україну, а не мігрувати назавжди. Таке ставлення підвищує їх привабливість як тимчасових або сезонних працівників. З іншого боку, фактори, які стимулюють українців до міграції (низькі зарплати, високе безробіття та поганий захист прав людини в Україні) навряд чи зникне найближчим часом [54].

Деякі експерти наголошували, що безвіз – це передусім подорожі, які збільшать кількість українських туристів, які їдуть до ЄС, в той час як кількість мігрантів істотно не збільшиться. Пом'якшення візового режиму вигідно обом видам мігрантів, які зможуть витратити більше часу на спілкування зі своїми сім'ями в країнах ЄС, де нелегальна зайнятість буде зменшуватися [55].

Отже, підсумовуючи вище сказане, міграція є одним із найважливіших чинників для соціального, економічного та демографічного розвитку України. На сучасному етапі міграція продовжує суттєво впливати на міжнародні відносини із країнами з метою реалізації спільної політики.

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНЬСКА МІГРАЦІЯ В ПОЛЬЩІ

Польща – держава Східної Європи. Належить до Європейського Союзу та Шенгенської зони, це означає, що іноземці часто ставляться до Польщі як до країни – транзитера Західної Європи. В останні роки радикально помітне зростання кількості іноземців, які розглядають Польщу, як цільову країну.

За останні роки Польща стала найважливішою країною призначення українських мігрантів [50].

Якщо говорити про Польщу, безсумнівно, основним фактором, що спричинив зростання української міграції, є те, що польські положення щодо працевлаштування іноземців є географічно вибітковими і віддають перевагу мігрантам зі Східної Європи. Польську міграційну політику можна охарактеризувати як прагматичну, орієнтовану насамперед на короткострокові потреби ринку праці, що слугує політичним консенсусом щодо трудової міграції українських громадян. Жителі України можуть отримати право на легальну короткострокову роботу в Польщі з мінімумом формальностей та фінансових витрат.

Важливими довгостроковими факторами, які залучають громадян України до роботи в Польщі, є низькі витрати на проїзд, відсутність значних мовних бар'єрів, а також розгалужена українська міграційна мережа в Польщі. Одним із термінів, що характеризують українську міграцію до Польщі, є термін «місцева мобільність», тобто кругова міграція, яка є вигідною через географічну близькість і культурно-лінгвістичний аспект [40].

У 2004 році Польща ввійшла до Європейського Союзу, це спричинило значний приріст в'їзду громадян України до Польщі. Важка економічна ситуація змусила людей покидати свою батьківщину у пошуках кращого життя.

Чому Польща приймає українських мігрантів?

- ✓ Через нестачу зайнятості, як правило, внаслідок неможливості потреби місцевого ринку праці Польщі.
- ✓ Скорочення витрат на робочу силу, збільшення доходів від продажів, підвищення продуктивності та якості роботи, поліпшення трудової дисципліни та доступності працівників [46].

Економічні наслідки міграції з України для польського ринку значно збільшують гнучкість роботи. Мігранти із України є більш доступними, ніж домашні працівники, більша готовність мігрантів до роботи поза робочим часом, в неробочі дні та вночі. Також здійснення малопривабливої роботи внаслідок престижу або умов праці, завдяки чому піднімається економічний рівень польського ринку.

Поточний приплив короткострокових мігрантів став можливим через специфічний контакт привабливих факторів (дуже ліберальна система працевлаштування іноземців у Польщі, орієнтована на один географічний напрямок країн Східного партнерства) із спонукаючими факторами (шокова ситуація в Україні після початку війни і економічний розлад у 2014-2015 роках). Крім того, багато українських мігрантів виїхали з Росії до Польщі у зв'язку з російською агресією [47].

Важливими факторами залучення громадян України до Польщі є низькі витрати на поїздки, можливість збереження зв'язків із сім'єю в Україні, а також мовна та культурна схожість. Тоді, як міграція в класичному розумінні передбачає постійну зміну життя, конгломерат факторів призвів до глобального помітного буму в секторі короткострокової міграції.

Україна наразі є найважливішою країною джерела міграції до Польщі. Громадяни України є лідерами зі статистики в'їзду, поселення, віз, людей, які влаштовуються на роботу та навчаються в Польщі і претендують на польське громадянство.

Популярності Польщі як країни призначення для українців сприяє багато факторів, зокрема географічна та культурна близькість. Мігранти з України, які приїжджають до Польщі, не мають особливих проблем зі

спілкуванням із поляками та адаптацією до польських умов життя, вони також позитивно сприймаються польським суспільством, що є важливим фактором. Є багато аспектів, щодо прийняття рішення приїхати та залишитися в Польщі. Міграція українців до Польщі переважно економічна, короткочасна, але регулярна (циклічна, сезонна). Українці приїжджають до Польщі працювати (найчастіше в секторах будівництва, догляду за домом та сільського господарства), заробляють і тим самим підтримують свій бюджет. Із цією метою вони використовують все більш прийнятні умови для працевлаштування на законну роботу, включаючи систему декларування роботодавців [50].

Польща перебуває на етапі динамічного розвитку своєї політики щодо іноземців, це стосується правового та інституційного виміру, а також доктринального. Міграційні процеси мають фундаментальний вплив на багато аспектів суспільного життя на різних його рівнях, стосуються окремих людей, сімей, місцевих громад, усього суспільства.

Міграція спричиняє зміни в таких сферах, як ринок праці, політика, культура та сімейне життя, впливаючи таким чином на соціально-економічний розвиток як країни відправлення, так і країни перебування.

З розпадом СРСР українцям відкрилися можливості виїзду за кордон, щоб заробляти гроші. Ця можливість мала особливе значення в умовах погіршення умов життя, пов'язане з кризою трансформаційного періоду. Відразу після 1991 року мобільність набула форми короткострокових поїздок за кордон із комерційною метою, які були в основному зосереджені в прикордонних регіонах [57]. Пізніше значна частина цих виїздів перетворилася на тимчасові трудові міграції, як правило, у формі циркуляції між країною відправлення та країною приймання.

У цей перший період основним напрямком для громадян України були Росія, Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина, тобто переважно сусідні країни, для в'їзду на територію яких українським громадянам не потрібні були візи.

З часом напрями української трудової міграції диверсифікувалися, включаючи більш віддалені європейські країни, такі як Іспанія чи Португалія. Причини можна вбачати, по-перше, у прогресуючому явищі глобалізації та відкритті України до міжнародного ринку праці після 1991 року. По-друге, у появі попиту на іноземну робочу силу в країнах Південної Європи. По-третє, це пов'язано зі зміною умов переїзду з України до країн Вишеградської групи у зв'язку з їх вступом до Європейського Союзу, а також пізніше в грудні 2007 року до Шенгенської зони [13].

До 2003 р. мігранти з України могли в'їжджати на територію Польщі без віз. Візову систему для України, запроваджену після 2003 року, можна охарактеризувати як ліберальну, оскільки візи були безкоштовними, отримати багаторазову візу було досить легко. Істотні зміни відбулися після вступу Польщі до Шенгенської зони, який нав'язав єдиний підхід до громадян третіх країн, які бажають залишитися в Шенгенській зоні, що зробило Польщу рівною за доступністю [58].

Висока позиція Польщі в основному зумовлена саме географічною близькістю (що пов'язано з невисокими витратами на проїзд), схожістю мов, а також існуванням міграційних мереж, які сприяють потенціалу організації поїздки за кордон для мігрантів. Крім того, в останні роки були зроблені кроки у напрямку лібералізації польської міграційної політики, які мають зробити Польщу дружною приймаючою країною, особливо для мігрантів зі східного кордону.

Зміни, які Польща систематично запроваджувала з 2006 року, наприклад, щодо спрощеної процедури працевлаштування іноземців з України, безсумнівно, сприяють підвищенню привабливості Польщі, як країни перебування для українських тимчасових трудових мігрантів [44].

Отже, для Польщі Україна є найважливішим іноземним джерелом економічної та соціальної міграції. Громадяни України явно домінують у статистиці іноземців, наявних на польському ринку праці. Принаймні це підтверджують офіційні дані Мінпраці та соціальної політики щодо дозволів

на роботу та зареєстрованих декларацій роботодавців. Крім того, слід враховувати, що українці часто займаються незадекларованою роботою, тому їх кількість на польському ринку праці потенційно значно перевищує офіційну статистику. У Польщі зафіксовано зростання попиту на іноземну робочу силу через те, що велика кількість поляків виїхала працювати за кордон та (частково пов'язана) відсутністю робочих рук особливо в секторах, що характеризуються сезонністю, таких як сільське господарство та будівництво. Дефіцит робочої сили в цих та інших галузях пояснюється припливом трудових мігрантів з України.

2.1 Причини та хвилі міграції до Польщі.

Дослідники виділяють основні хвилі зовнішньої трудової міграції з України до Польщі у період XX – XXI століття:

- ✓ До 1990-х років відбулася невелика зовнішня трудова міграція, яка складалася із представників культурної та інтелектуальної еліти;
- ✓ У 1990-1995 рр. проходило розширення географії міграції, відтік трудових ресурсів за кордон. Ця хвиля складалася із кваліфікованих і досвідчених спеціалістів;
- ✓ З 1995 р. відбувалася масова трудова міграція працівників різної кваліфікації.
- ✓ «Нова хвиля» міграції з України до Польщі була спричинена анексією Криму Росією та агресивними діями на сході України [48, С. 90].

Польща приваблює українців близькістю до кордонів і як країна зі схожою мовою, культурою та зв'язками. До найпопулярніших способів виїзду до Польщі належать: навчання в польському університеті з перспективою подальшого працевлаштування, трудова міграція до Польщі, шлюб із громадянином Польщі, реєстрація компанії (бізнес-міграція) та видача карти поляка за польським походженням.

Планують своє майбутнє в Польщі переважно ті, хто одружується в Польщі або має дозвіл на роботу. Студенти часто прагнуть повернутися в Україну, особливо якщо політичні та економічні процеси підтримають їхні плани самореалізації. Деякі трудові мігранти використовують польську візу, щоб потрапити в інші європейські країни. Зазвичай, більшість трудових мігрантів у Польщі є нелегальною робочою силою, яка виконує найпростіші види роботи, адже вони вважають Польщу найкращим джерелом заробітку [26].

Громадяни України мають достатньо можливостей легально працювати в Польщі. Велика кількість українців має позитивний досвід роботи в цій країні. Адже, протягом багатьох років економічна ситуація в Україні залишалася складною і змушувала українців шукати роботу за кордоном, в тому числі і в Польщі.

З моменту відновлення Україною незалежності інтенсивність українсько-польського економічного руху мігрантів постійно змінювалася. Слід зазначити, що за останні роки змінилися як географія, так і масштаби економічних міграцій українців. До Польщі прибуло багато вихідців із України, кількість яких значно зросла, що є наслідком складної економічної ситуації в цій країні та військового конфлікту, що триває. З часу його спалаху до Польщі почала надходити нова, більша хвиля міграції. Та все ж домінують короткострокові візити, спрямовані на покращення домашнього бюджету.

Важливими факторами, які приваблюють громадян України до Польщі і про які говорилося вище, це: низькі витрати на проїзд, можливість підтримувати родинні зв'язки в Україні, розгалужені міграційні мережі, схожість мовної та культурної близькості.

Основною причиною збільшення припливу українських мігрантів до Польщі стало значне збільшення різниці в заробітній платі між Польщею та Україною в умовах різкого погіршення рівня життя на Батьківщині. Рівень інфляції після подій на Майдані ВВП України скоротився більш ніж на 16%.

Це зумовлено тим, що Україна позбавлена найбільш індустріально розвиненої частини країни, розірвано тісні економічні зв'язки з Росією [40].

Останніми роками Польща зіткнулася з проблемою відтоку громадян ЄС, що стикається з гострою нестачею робочої сили. Незважаючи на недавнє поширення антиімміграційних настроїв у Польщі, деякі поляки все ще визнають вирішальну роль українських іммігрантів в економіці своєї країни. Фактично українські іммігранти заповнюють робочі місця поляків, які іммігрували до інших країн ЄС у пошуках роботи та кращих умов життя.

Характеристика імміграційного процесу – регіональна. Більшість іммігрантів – мешканці Західної України. Основними причинами, через які українські іммігранти вибирають місце проживання чи роботи в Польщі, є суспільство, культура, освіта, економіка та праця [44].

Нинішньої хвилі міграції українців до Польщі, швидше за все, не було б, якби не раптове погіршення економічної та безпекової ситуації українців унаслідок анексії Криму Росією та спалах невирішеного конфлікту на сході України. Ця хвиля міграції є соціальною реакцією на ситуацію в країні, її не слід розглядати як довгострокову тенденцію, особливо якщо врахувати дуже несприятливі демографічні показники України.

Українці як трудові мігранти в Польщі

Найбільше трудових мігрантів прибуває до Польщі із західних областей, насамперед Львівської, Волинської, Тернопільської, Івано-Франківської та Рівненської. Ці регіони мають найтісніші історичні контакти з Польщею, оскільки до Другої світової війни територія входила до складу Польської держави.

Останнім часом зросла кількість трудових мігрантів із великих міст, більшість становить молодь (71%), які бажають залишитися в Польщі. Їхні зарплати в Польщі вдвічі більші, ніж в Україні. Таку статистику надає портал Businessviews [58].

Щоб мігрант мав можливість працювати офіційно, роботодавець повинен зареєструвати декларацію про роботу іноземця. Цей документ дає право працювати в Польщі на термін до 6 місяців. З 2013 року зросла кількість виданих посвідок на проживання. 2014 рік ознаменувався тенденцією, що проявляється в переважній частині осіб чоловічої статі, які виїжджали на роботу за кордон, так як до 2013 року дві третини українських мігрантів становили особи жіночої статі. З 2014 р. кількість чоловіків-мігрантів зросла, і тепер нова хвиля трудової міграції складається переважно з чоловіків. Раніше до Польщі мігрували переважно люди похилого віку, протягом 2014-2016 років ця тенденція змінилася, а саме 38% мігрантів були студентами та випускниками вишів у віці від 18 до 25 років, відсоток літніх людей становив лише 18%. У 2016 році зареєстровано 1,3 млн. декларацій. Зокрема, 71% тих, хто отримав дозвіл на тимчасове проживання у 2016 році, виявили бажання залишитися в Польщі назавжди [4].

Однією з причин прийняття рішення про заробітки за кордоном для 60% людей є низька зарплата, за період 2013-2014 років цей відсоток зріс ще більше.

Емігранти нової хвилі займаються будівництвом, третина українців працює в польських сільських господарствах. Середня заробітна плата українського мігранта в Польщі становила 2100 злотих, тобто близько 14 тис. грн. станом на 2014 рік. Для порівняння, середня зарплата в Україні на той період була 7400 гривень. Як видно з наведених даних, середня зарплата трудового мігранта в Польщі майже вдвічі вища за українську [7].

Із початком трагічних подій – анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі – люди, які проживають на цих територіях почали шукати безпечне місце для проживання, зокрема в Польщі. За даними Міністерства закордонних справ, наші співвітчизники стали другою за чисельністю групою після росіян у заявах на отримання статусу біженця.

Пік припав на 2014 рік, коли українці становили 34% усієї групи іноземців, які шукають притулку за кордоном. Прийнято було небагато заяв,

оскільки польський уряд вважав небезпечними лише території Криму, Луганська та Донецька, тоді як решта України вважалася повністю безпечною. Це було основною причиною відхилення заяв на отримання статусу біженця [21].

Уряд Польщі надає соціальну підтримку українцям під час розгляду справи. Цю підтримку отримали 1308 мігрантів. Найчастішими з заявами на отримання статусу біженця зверталися мешканці Донецької, Луганської областей і жителі анексованого Криму.

Більшість мігрантів знаходять роботу на підставі декларації про роботу іноземця (62,6%). У 2015 році зареєстровано 760 тис. декларацій. Це вдвічі більше, ніж у попередньому році. Таке ж збільшення відзначається і в кількості дозволів на роботу, виданих українцям. У 2015 році було видано 50 000 дозволів, а в 2014 році – 26 000. Це означає, що протягом 2015 року в Польщі працювало майже 1 мільйон українців, як легально, так і нелегально [22].

Студенти становлять ще одну важливу групу мігрантів, чия кількість у польських університетах є досить значною. До кінця вересня 2015 року в польських університетах було зареєстровано 30 600 українських студентів. Згідно з дослідженням, половина тих, хто навчається, є також активними на ринку праці. Проте їхня ситуація відрізняється від інших груп мігрантів.

Студенти працюють менше годин, часто влаштовуючись на роботу в торгівлі чи громадському харчуванні. Середня заробітна плата студентів становить 1586 злотих або 9800 гривень, але зазвичай вони працюють неповний робочий день [28].

За даними Міністерства закордонних справ Польщі є офіційна статистика за 2016 рік щодо українців та легалізації їхнього проживання в країні. Як зазначається, у 2016 році кількість українців, які звернулися за посвідкою на тимчасове проживання в Польщі («тимчасова торгова картка»), зросла на 54%. У 2014 році звернулося 18 638 осіб, у 2015 році – 58 744, а в 2016 році – 87 891. Варто зазначити, що багато заяв були відхилені. У 2014

році видано 11 010 посвідок на тимчасове проживання, у 2015 році – 37 833, у 2016 році – 57 789. Робота є найпоширенішою підставою для отримання дозволу на проживання, на яку припадає 73% заяв. Інші причини – освіта та приєднання до родини [61].

На цей час усе більше українців подають заявки на отримання права на постійне проживання (*karta stalego robytu*). Уряд спростив процедури для власників карти поляка або осіб польського походження.

У повідомленні Міністерства закордонних справ зазначають, що станом на 16 грудня 2016 року 102 600 українців отримали дозволи різних видів (постійне чи тимчасове проживання в Польщі або проживання в ЄС) [61]. Легалізація українців у Польщі – це тривалий і динамічний процес. Станом на 15 січня 2018 року зареєстровано 2916 заяв на тимчасове проживання та 561 на постійне проживання. За два тижні 2017 року уряду вдалося надати 2470 дозволів на тимчасове проживання та 230 посвідок на постійне проживання. Більше того, у 2018 році про надання статусу біженця в Польщі подали заявки ще 32 українці, а 432 заяви чиновники досі розглядають. Станом на 2020 рік 160 000 дозволів та 4711 додаткових дозволів для перевезень українських вантажів [63].

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок про те, що позитивними результатами зовнішньої трудової міграції є:

- ✓ міграція просуває Україну на світовий ринок праці;
- ✓ зниження рівня безробіття на національному ринку праці;
- ✓ постачання іноземної валюти в Україну;
- ✓ надання можливостей працездатному населенню реалізувати свої навички за кордоном, підвищити свою кваліфікацію, покращити матеріальне становище;
- ✓ забезпечення спеціалістами рідкісних професій та кваліфікацій за рахунок іноземної робочої сили з України;
- ✓ стимулювання продуктивності праці українських працівників шляхом створення конкуренції з іноземними спеціалістами.

Однак, міжнародна трудова міграція є важливим фактором у розвитку технологій та в обміні досвідом роботи. Це реструктуризація професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, яка призводить до швидкої та ефективної адаптації до умов світового ринку.

Недоліками наслідків трудової міграції є:

- ✓ втрата найбільш конкурентоспроможної частини робочої сили (особливо вчених і спеціалістів);
- ✓ посилення тиску на національний ринок праці через конкуренцію між іноземними та місцевими працівниками;
- ✓ втрата іноземної валюти, вивезеної іммігрантами як власні заощадження;
- ✓ дискримінація та експлуатація громадян України місцевими роботодавцями;
- ✓ поява політичних та економічних претензій до України з боку країн-одержувачів у зв'язку зі зростанням нелегальної трудової міграції українців;
- ✓ підвищення рівня злочинності та соціальної напруженості в суспільстві через міжнаціональний характер конфліктів [49].

Процеси, пов'язані із зовнішньою трудовою міграцією, регулюються державною міграційною політикою України. Саме тому важливим завданням уряду є передусім реалізація політики повернення громадян України – трудових мігрантів на батьківщину.

2.2. Суспільна та громадська діяльність українців у Польщі

Національна свідомість української діаспори та готовність плекання української культурної самобутності, намагання будувати кращу Україну за межами свого кордону – була головною метою емігрантів. Українці, не заважаючи на те, що мали статус меншини, створювали громадсько-політичні, культурні, освітні, молодіжні українські установи для збереження

національної ідентичності та для близьких взаємин зі своєю історичною батьківщиною.

Історично склалося так, що в 1944 р. за «лінією Керзона» змінилися польсько-радянські кордони. Новий кордон визначили повз річки Сян на захід від місцевості Мацьковищі та на схід від Перемишлю до річки Солокія. Територія, яка лежала на схід від прийнятої лінії відійшла до Радянської України, Білорусі та Литви, а частина ввійшла до складу Російської Федераційної Радянської Республіки [11]. Українське населення, яке проживало на західній території потрапило до Речі Посполитої. Тому від 1944 р. на території Польщі, історичній Холмщині, Надсянні, Лемківщині опинилася українська людність.

Після припинення евакуації українців у 1946 р. відносно до Угоди між урядом УРСР та Польським комітетом національного визволення – 170 тисяч українців опинилося на території Польщі. Польське керівництво ХХ ст., до якого відносилися демократи С. Грабовського, комуністи В. Гомулки та соціалісти Ю. Ціранкевича було налаштоване на утворення «Polski jednolitej», тобто до однонаціональної польської держави. Після 1946 р. буття української значної меншини, яка проживала на історико-етнічній території заважала цьому задуму [57].

Українська меншина надалі залишалася соціальною основою українського збройного підпілля у Польщі, противником для неї була не тільки Польська Людова, а й Радянський Союз. Для польських верхів та для Москви українські жителі стали перешкодою. Польський Союз із Москвою спільно створили план для примусової депортації із застосуванням військової сили для ліквідації українського населення польського східного прикордоння на північний захід, на території, які після воєнного врегулювання відійшли від Німеччини та у післявоєнний період ввійшли до складу Польщі, території вздовж ріки Одри та Ниси Лужицької з містами Кошалін, Зелена Гура, Вроцлав, Щецін тощо. План та реалізація польських верств із Москвою отримала назву операція «Вісла» [54].

Переселення українців призвело до неминучої асиміляції, адже була заборона української мови, українських шкіл, повсюди тільки польське середовище, управління, мова тощо. Також були впроваджені антиукраїнські настанови для перепису населення, утворився новий облік українців та лемків, буцімто, як окремої національної меншини. Показники кількості українців та лемків були фальсифікованими.

Отже, українська меншість від 1944 р. у Польщі зазнавала гострих умов існування, що штучно приводило до денаціоналізації. Від 1947 р. після здійснення операції «Вісла» українців було виселено та розкидано по повітах північно-західних воєводств із забороною повернення та зміною свого місця проживання.

З 1956 року настало режимне послаблення стосовно українців. Після цього нелегкого періоду української меншості в Польщі утворилося Українське суспільно-культурне товариство (УСКТ), яке започаткувало видавництво української газети, в школах були створені пункти для вивчення української мови. З'явилися українські гуртки, був відкритий Бартошицький український педагогічний ліцей. У 1980 р. УСКТ активно працювало, об'єднуючи тисячі українців, започатковано фольклорні ансамблі, танцювальні колективи, хори тощо. Українська людність створювала та зберігала свою національну ідентичність [51, С. 80].

Українці є національною меншиною в Польщі. Внаслідок проведеної комуністичною владою в 1947 р. акції «Вісла» майже все українське населення, яке проживало на південному сході Польщі, було переміщено на території Північної та Західної Польщі, де зараз розташовані її найбільші центри. Частині українців вдалося уникнути переселення з рідних земель, а деяким дозволили повернутися після 1956 р. Звідси концентрація української меншини в Підкарпатському та Малопольському воєводствах.

У період з 1944 по 1990 рік українська громада перебувала під наглядом польських спецслужб, які тісно співпрацювали з КДБ і контррозвідкою радянських військ, дислокованих в ЛНР. Не зважаючи на тиск, різноманітні

заборони, особливо завдяки самовідданій роботі великої групи активістів, громада не опускала руки.

Громада українців у Польщі задля збереження своєї культури створювала середні школи з додатковим вивченням української мови, започаткувала декілька десятків аматорських хорових колективів, наприклад чоловічий хор «Журавлі», «Чайка». Танцювальні, театральні-вокальні, інструментальні гуртки.

Організували культурні заходи: дитячі фестивалі, фестивалі аматорських колективів, тощо. Важливу роль у збереженні ідентичності відігравали Греко-Католицька Церква і Православна Церква. Завдяки церковним богослужінням, навчанню релігії, виданню церковних календарів українською мовою церкви також перешкоджали асиміляційним процесам. Це стало більш важливим, особливо в контексті зусиль уряду з середини 1970-х років зробити Польську Народну Республіку однонаціональною державою [46].

Після перших років ейфорії – появи шкіл та навчальних пунктів, колективів майже в усіх регіонах Польщі з'явилися ознаки занепаду. Причиною цього стала зміна політики влади щодо національності. З кінця 1960-х років у Польщі спостерігається своєрідний симбіоз комунізму, з певними елементами польського націоналізму. Як наслідок, кількість учнів, які вивчають українську мову, поступово зменшується, а школи закриваються. Відбувалися судові процеси, звинувачення в українському буржуазному націоналізмі.

Революція «Солідарності» та нові очікування українців

Надії на відродження життя, пов'язані із соціальними протестами серпня 1980 року та створенням профспілки «Солідарність», були в українській громаді. Виникли нові ініціативи, розгорнулося насичене мистецьке життя, зріс інтерес до рідних країв батьків і дідів. Українська греко-католицька церква почала організовувати табори «Сарепта». З'явилися нецензурні

українські видання, дедалі більшою мірою поширилася українська література.

Згодом влада надала дозвіл на створення Національної ради з питань культури студентів національних меншин. Український відділ видавав український журнал, організовував мистецькі кампанії, студентські поїздки і так звані альтернативні «Маланки» [55].

Об'єднання українських письменників (ОУП) – громадсько-політична організація українців у Польщі, утворена у 1990 році на основі суспільно-культурного товариства УСКТ. Новостворена організація діяла для збереження та розвитку національної свідомості українців у Польщі шляхом об'єднання та плекання національно-культурних традицій, української мови. Сприяла розвитку збереження освіти, пам'яті та формування української національної гідності.

В 1990 році створено багато організацій українців в Польщі. Наприклад: Фонд. Імені св. Володимира Хрестителя Русі, Об'єднання Лемків, Союз Української Незалежної Молоді, Українське Вчительське Товариство у Польщі, греко-католицький тижневик «Благовісник», тощо. Від проголошення незалежності в Україні почався процес інституалізації різноманітних форм українського суспільства в Польщі [21].

Культурне життя української національної меншини в Польщі базується на діяльності українських громадських організацій. В Польщі є багато різних фондів (організацій), які працюють та допомагають українцям Польщі. Одним із них є фонд «Наш вибір». У 2009 році у Варшаві українці з поляками спільно заснували фонд задля того, щоб працювати для українських мігрантів у Польщі. Допомогати їм інтегруватися в польське суспільство та польську культуру, а також ознайомити поляків з українською культурою. Основною метою фонду «Наш вибір» є допомога в інтеграції українських мігрантів у польське суспільство, підтримка розвитку культурних, освітніх, економічних та політичних контактів між Польщею та

Україною, просування демократичних цінностей та громадянського суспільства [15].

Фонд «Зустріч» - це громадська організація українців в Польщі, створена у 2016 році. Діяльність якої створена задля потреби солідарності перед трагічними подіями на Майдані та на Сході України. Організація спрямована для збору гуманітарної допомоги потребуючим, які постраждали під час цих подій. Українська організація організовує зустрічі, які присвячені популяризації української культури [12].

В Польщі є безліч українських громадських організацій, які створені для реалізації українських культурних інтересів та задля збереження української самобутності. Також, важливо зазначити, багато українців сьогодні у Польщі є відомими бізнесменами, лікарями, політиками, професорами у різних галузях знань тощо.

Отже, аналізуючи представлену вище інформацію, можна дійти до висновку, що українська діаспора є невід'ємною складовою Української держави, яка піклується про збереження своєї національної тотожності, показує світу свій український потенціал, національні інтереси та плекає українську культуру за межами історичної батьківщини. Українці в Польщі мають вагомий вплив на політичний, економічний та культурний розвиток України сьогодні. Таким чином, підтримка та зміцнення зав'язків України та української діаспори у світі є обов'язковою для подальшого розвитку країни та збереження національної самобутності українців у світі.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Основні чинники, які гальмують розвиток польсько-українських відносин:

По-перше, внутрішня ситуація в Україні: політична нестабільність, відсутність реформ, декларативне бажання приєднатися до ЄС на тривалий період часу та небажання вступати в справжній історичний діалог із Польщею.

По-друге, членство Польщі в Європейському Союзі: приналежність до Союзу дає Польщі певний вплив на зовнішню політику ЄС, зміцнює силу Польщі в Україні, однак, він також накладає певні обмеження, наприклад, у випадку з візовою політикою ЄС.

По-третє, політика Росії, яку послідовно намагається тримати у зоні свого впливу політичними, економічними та (з 2014 року) військовими засобами. Російська Федерація відкрито виступає проти асоціації України з ЄС, зокрема проти створення «глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі» (скорчено ГВЗВТ). Вона також має на меті послабити польсько-українську співпрацю, усвідомлюючи антиросійський характер польської східної політики [29, С. 49].

По-четверте, відсутність міцного та життєздатного дизайну ЄС щодо України (незважаючи на силу проєвропейських настроїв в Україні).

Польща та Україна глибоко зацікавлені у взаємній співпраці. Така ситуація зумовлена п'ятьма факторами: пряме сусідство, спільна, хоча й складна історія, привабливість польського ринку праці, членство Польщі в західних установах та організаціях (зокрема в ЄС), і останнє, але не менш важливе, російська загроза, яка формує геополітичний ландшафт усього регіону [30].

Польща та Україна є двома найбільшими та найнаселенішими країнами Центральної та Східної Європи – великої частини європейського континенту,

що лежить між Російською Федерацією з одного боку та Західною Європою з іншого.

Після розпаду комуністичної системи в 1989–1991 рр. Польща та Україна розробляли свою зовнішню політику та політику безпеки по-різному. Польща здійснила успішну трансформацію, яка привела до її інтеграції з НАТО та ЄС, тоді як Україна залишалася слабкою та нестабільною країною на периферії західної системи, що підсилило поштовх до Російської агресії у 2014 - 2015 роках.

Двосторонні відносини між Польщею та Україною повністю відображають геополітичні складності, взаємні зв'язки між суспільствами та культурний контекст минулого століття в історії Східної Європи. Польсько-українські відносини розвиваються під впливом концепції безпеки і взаємного прагнення до більш тісної співпраці, а то й до союзу. Обом країнам вдалося уникнути багатьох непорозумінь і конфліктів у взаємовідносинах.

Обидві країни сприймають одна одну як стратегічних партнерів, і це сприйняття триває вже майже тридцять років, в якому не бракувало радикальних змін у міжнародному середовищі та внутрішньополітичних змін в обох країнах. Стан двосторонніх відносин між ними залишається одним із вирішальних чинників регіональної стабільності.

Сила стратегічного партнерства між Польщею та Україною впливає із спільного розуміння проблем безпеки у Східній Європі. Незважаючи на те, що Польща та Україна перебувають у різних стратегічних умовах – Польща, на відміну від України, є членом ЄС та НАТО – обидві країни сприймають російський ревізіонізм, як серйозну небезпеку. Цьому сприяє загальний досвід, коли країни стають жертвами своїх могутніх сусідів. Питання безпеки відіграють ключову роль у двосторонньому порядку денному.

Приєднання Польщі до Європейського Союзу (ЄС) 1 травня 2004 р. принесло значне зрушення у розвитку відносин між ЄС, Україною і Польщею, особливо з точки зору геополітичних відносин та можливості

реалізації програм допомоги Україні у попередній та поточній бюджетній перспективі 2014-2020. Відбулося стимулювання адміністративної підтримки та здійснення галузевої співпраці між цими суб'єктами міжнародного права. З одного боку, Польща впливала на інші країни ЄС, приймаючи такі рішення, як полегшення візового руху, з іншого боку, як член ЄС з десятирічним досвідом, вона розробила програми прямого співробітництва у пристосуванні української адміністрації до вимог ЄС, що означає більш тісні стосунки на горизонтальній лінії ЄС – Україна [33].

Тема волинської різанини пов'язана із зростаючою ідеалізацією польського минулого на Порубіжжі («кресинтименталізм») серед поляків з 2004 року та зміцненням мейнстріму польської ідентичності зі ствердним ставленням до спадщини антиукраїнських, національно-демократичних та більш радикальних націоналістичних формувань.

Історичні суперечки виливаються не лише в політичні відносини, а й у погіршення ставлення поляків до українців за останні роки.

Незважаючи на напруженість через історичні проблеми, військова співпраця активізувалася після 2004 року. За останні 15 років польські та українські солдати служили або служать разом у місіях у Косові, Іраку та Афганістані. Польські збройні сили також стали одним із найважливіших партнерів НАТО, регулярно беручи участь у маневрах з українськими солдатами.

У 2016 році була створена польсько-українсько-литовська бригада, але українські вояки становлять значну меншість – трохи більше 10%.

Після російської агресії проти України у 2014 році безпека набула принципового значення для України, а отримана фінансова підтримка та обладнання мають велике значення як прояв міжнародної солідарності [39].

До 2014 року обидві країни усвідомлювали важливість надійної, стабільної та передбачуваної співпраці. Продовжуючи свою кампанію за більш глибоке залучення ЄС до безпеки Центральної та Східної Європи, Польща також покладається на активнішу роль НАТО [55].

У сфері взаємної торгівлі існує величезний потенціал, що підкріплює глибоку взаємозалежність. Угода про асоціацію, підписана між Україною та ЄС, дала додатковий імпульс і створила простір для двосторонньої торгівлі.

Водночас періодично простежується проблема українських мігрантів у Польщі. Польща стала основним напрямком трудової міграції завдяки мовній, культурній і соціальній близькості, також ліберальному законодавству. Зростання інтенсивності міграційного потоку між Україною та Польщею, частково також внаслідок лібералізації візового режиму з ЄС, також впливає на питання прикордонного контролю та транскордонне співробітництво.

У середньостроковій перспективі історія, ймовірно, залишиться основною проблемою та джерелом занепокоєння у двосторонніх відносинах. Посилання на минуле, це частина широкого та глибокого процесу. Однак у довгостроковій перспективі певний рівень довіри та бажання прийняти різні погляди на історію дозволить обом країнам, щоб переможно вийти з цієї проблеми. Адже, безпека має бути в центрі уваги. Польща та Україна мають бути реалістичними щодо своїх взаємних інтересів, а українці мають розуміти відмінності в тому, як поляки сприймають певні проблеми. Польща знаходиться в набагато кращому положенні, ніж Україна і має інший порядок денний безпеки. Україна має прагнути до прагматичного партнерства, а не ідеологічної дружби. Для цього є великий простір: обидві країни прагнуть бачити одна одну стратегічними партнерами та друзями і не мають причин для широкомасштабної конфронтації. Україна може допомогти Польщі підвищити значення східного сусідства у спільній політиці Європейського Союзу, а Польща може й надалі підтримувати Україну на її шляху до членства в ЄС та НАТО.

Однак, за відсутності політичної волі тодішнього Президента України Віктора Януковича розпочати довготривалий інтеграційний процес це не давало надії на кращу ефективність у здійсненні конкретних дій для співпраці Україна – ЄС. У цьому контексті велике значення мало розширення

відносин з Україною за рамки, встановлені Європейською політикою сусідства, що міститься в пропозиції Східного партнерства. Польща була ініціатором і головним автором цього міжнародного партнерства задля інтересів обох держав [33].

Слід зазначити, що незважаючи на підписану 27 червня 2014 року Угоду про асоціацію між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією шлях України до Європейського Союзу не буде ні легким, ні швидким, і, ймовірно, буде відрізнятися від шляху Польщі, незважаючи на десятирічний період попередньої асоціації для цих країн. Українське партнерство на міждержавному рівні, це стратегічний вибір на соціальному рівні, що характеризується нечисленними добрими, успішними контрактами та бізнесом. Істина, яку досить часто повторюють прихильники польсько-українського партнерства, полягає в тому, що для того, щоб воно було реальним та ефективним, до нього мають бути широко залучені пересічні люди, громадяни обох країн, а не лише визначені представники органів державної влади та місцевого самоврядування.

Польща міцно вкорінилася у західних структурах, НАТО та Європейському Союзу, Україна ж залишається поза цими інституціями. Зближення з ними є метою не лише Польщі, а й інших західних країн.

У 2016 – 2018 роках відносини між Польщею та Україною значно погіршилися, оскільки Верховна Рада України ухвалила закон «Про правовий статус і пам'ять українських борців за незалежність», а польський парламент ухвалив постанову про визнання трагедії на Волині геноцидом польського народу [3].

У 2019 році зміна влади в Україні та зміщення уваги Польщі до західної історичної політики сприяли покращенню двосторонніх відносин. Сьогодні відносини між Польщею та Україною можна охарактеризувати як хороші. Зростає інтенсивність соціально-економічних зав'язків. Польща третій рік поспіль стала основним напрямком української трудової міграції. Таким чином, змінюється характер політичного партнерства. Варшава продовжує

підтримувати суверенітет і територіальну цілісність України, проголосувала за те, щоб ЄС продовжував вводити санкції проти Росії, і виступала за поглиблення євроатлантичної інтеграції України.

Станом на 2021 рік, у польсько-українських відносинах спостерігається стратегічне партнерство, яке зосереджене, перш за все, на питаннях безпеки. На сучасному етапі стосунків обидві країни мають спільне сприйняття загрози з боку Росії [7].

Незважаючи на взаємні інтереси, обидві країни мають деякі важливі труднощі у ефективному розвитку взаємовідносин та перетворенні їх на справжнє «стратегічне партнерство», найкращим прикладом є економічне співробітництво. Можна стверджувати, що така ситуація пояснюється їх відносно обмеженим потенціалом.

Культурна співпраця Польщі та України

Основними актами, що регулюють польсько-українське культурне співробітництво, є:

- Договір між Республікою Польща та Україною про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, складений у Варшаві 18 травня 1992 р.;
- Угода між Урядом Республіки Польща та Урядом України про співробітництво у сфері культури, науки та освіти, складений у Києві 20 травня 1997 року [33].

Співробітництво у сфері культури здійснюється офіційними факторами, такими як Міністерство культури і національної спадщини республіки Польща, Міністерство культури і туризму України, дипломатичні представництва та установи, що спеціалізуються на цій галузі: Інститут Адама Міцкевича, Національний інститут польської спадщини за кордоном «Полоніка», Національний центр культури, Інститут книги та багато інших. Водночас на основі прямих договорів інтенсивно розвивається польсько-українське культурне співробітництво на рівні воєводств і повітів, міст-партнерів, закладів культури, мистецьких закладів, музеїв, спілок і об'єднань.

Особливу роль у формуванні польсько-українського культурного співробітництва відіграє Польський інститут у Києві, створений у 1998 році. За понад 20 років свого існування організував кілька тисяч проєктів, головною метою яких є презентація та популяризація польської культури в Україні. Розвивається співробітництво між Польщею та Україною в галузі культури, що підтверджує природні відносини між нашими країнами.

Одним із найважливіших напрямків польсько-українського культурного співробітництва вже багато років є зусилля щодо збереження об'єктів спільної культурної спадщини. Польські заклади культури, музеї, мистецькі університети, релігійні асоціації та неурядові організації беруть участь не лише у дослідницьких та документаційних проєктах, а й у реставраційних та консерваційних роботах, пов'язаних із нашою спільною культурною та історичною спадщиною. Відповіддю на величезні потреби стала грантова програма Міністра культури та національної спадщини Республіки Польща «Охорона культурної спадщини за кордоном».

Національний інститут польської культурної спадщини за кордоном «Полоніка», створений у грудні 2017 року, також відіграє надзвичайно важливу роль у дослідженні, захисті та популяризації польської культурної спадщини за кордоном. Спільні проєкти з популяризації місцевої культури та охорони історичної спадщини також реалізуються в рамках Програми прикордоння Польща – Білорусь – Україна [64].

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що, незважаючи на взаємні інтереси, Польща та Україна належать до двох різних геополітичних груп територій Європи, одна з яких є членом НАТО та ЄС, а інша перебуває на їх периферії. Відносини між двома країнами на міждержавному рівні розвиваються динамічно. В сучасних польсько-українських відносинах спільними інтересами обох держав, є те, щоб покращувати розвиток двосторонніх відносин.

3.1. Складнощі та виклики у двосторонніх відносинах України та Польщі

Україна та Польща час від часу занурюються в політичні кризи, спричинені різними інтерпретаціями власної історії. Конфлікт у відносинах ґрунтується на взаємних звинуваченнях у націоналізмі і на різному сприйнятті історичних подій 1939-1944 років на сьогоднішніх західноукраїнських землях [10].

Історія співіснування поляків та українців дуже складна і часто заплутана. Коріння ворожнечі сягають XVII століття, коли значна частина сьогоднішньої території України належала Польщі. Польський релігійний і соціальний гніт призвів до низки повстань. Україна була поділена між Росією та Польщею, що стабілізувало ситуацію аж до періоду парцеляції Польщі між Росією, Пруссією та Австрією наприкінці XVIII ст.

На початку XX століття поляки та українці входили до двох державних департаментів: Австро-Угорщини та Росії. Позиція в обох суттєво відрізнялася. В Австро-Угорщині поляки жили разом з українцями в Галичині, яка мала певну автономію в межах імперії. Провідна політична еліта переважно аристократичного походження посідала провідне місце в усіх важливих галицьких установах. Вона була освіченою і користувалася всебічною підтримкою Відня [24].

Тутешня еліта використовувала своє вище становище, щоб колонізувати населення, яке було значною мірою байдуже до національності. Україномовне селянське населення проживало переважно у східній частині країни. Українська політична еліта була дуже слабкою, їй бракувало більш сильного рівня інтелекту.

У царській Росії, положення обох етнічних груп було досить подібним, центральна влада не надавала переваги одній громаді. Обидві постраждали від національного тиску та переслідувань національних активістів, політичні права були відсутні.

Перша світова війна змінила ситуацію. Дві українські республіки, що виникли у 1917-1918 роках проіснували недовго через польські військові дії.

Крім того, зусилля Польщі були спрямовані на відновлення польського кордону якомога далі на схід. При цьому зусилля українців щодо власної держави неодмінно вступали в протиріччя. Радянсько-польська війна, яка закінчилася лише в 1921 році, визначила форму нового кордону між Польщею та СРСР, розділивши Україну між двома державами [32].

Обіцянки Польщі перед союзниками щодо автономії українців так і не були виконані. Насильницька колонізація, що супроводжувалася переслідуванням будь-яких проявів української національності, призвела до контрреакцій.

Саме в цей період відбувається так званий Український інтегральний націоналізм, основним носієм якого стала Організація Українських Націоналістів (ОУН), а під час Другої світової війни – її військовий компонент Українська Повстанська Армія (УПА). Цілі інтегрального націоналізму можна узагальнити так: створення України як національної, етнічно чистої держави українців на чолі з сильним лідером, влада якого буде необмеженою [19, С. 4].

Друга світова війна відзначила кінець незалежної Польської держави. 1 вересня 1939 року Німеччина напала на Польщу. Після 17 вересня 1939 року СРСР окупував східні райони Польщі в рамках «захисту населення і визволення українського та білоруського народу», як цей процес характеризувала радянська пропаганда. Становище українців було складним. Більшість українських націоналістів вітали поразку Польщі у вересні. Після вторгнення в СРСР 30 червня 1941 р. у Львові (тоді окупованому німцями) група націоналістів на чолі з С. Бандерою вирішила проголосити Україну незалежною. Проте нацисти їх не дуже зрозуміли, і уряд нової «держави» на чолі з Бандерою вислали до концтабору.

Це ознаменувало кінець сподіванням деяких українців отримати незалежну Україну від німців. Потім ОУН пішла в підпілля і поступово

створила власні бойові загони (УПА) і почала воювати як з німцями, так і з радянськими військами [14].

Третім ворогом українського руху опору була польська Армія Крайова (підпільний антифашистський рух на чолі з польським урядом з Лондона), а згодом інші польські комуністичні партизанські загони. Тоді під час війни загострилася ворожнеча між поляками та українцями. Поляки почали вбивати українське сільське населення, а українці вбивали поляків. Німці, а після того, як змішані польсько-українські території були окуповані наступаючою Червоною армією в 1944 році, росіяни підтримували взаємну ненависть обох сторін, оскільки це полегшувало їм умиротворення етнічно змішаної території. Взаємна ненависть обох національностей тривала й після війни.

Новий польський повоєнний кордон, відсунутий далеко на захід, різко зменшив чисельність української меншини в Польщі. Решта українців у 1947 році була примусово переселена під час так званої вище згадуваної операції «Вісла» до північно-східних районів Польщі, де вони були розсіяні.

Завдяки анексії колишніх польських територій, частини Румунії та Підкарпатської Русі, українці в СРСР через кілька століть були зосереджені в одній державній одиниці УРСР, яка входила до складу СРСР. Протягом кількох десятиліть, аж до другої половини 1980-х років, коли комуністичні режими в обох державах почали руйнуватися, про будь-які польсько-українські відносини майже не йшлося. Радянсько-польський кордон слугував надійним ізоляційним бар'єром [5].

Спалах націоналізму в Україні та Польщі є цілком природною реакцією. У Польщі це зумовлено страхом перед політикою ЄС та реакцією громадянського суспільства на дії наднаціональних органів ЄС, в Україні – суспільною реакцією на російську агресію.

Польсько-українські конфлікти, непорозуміння щодо історії, мови, націй, етнічних груп чи релігії трактуються як конфлікти ідентичності, які надзвичайно важко розв'язати. Часто ефективнішою є тактика «уникнення

конфлікту», у випадку України та Польщі – його відстрочення. У цій ситуації важливо знизити інтенсивність конфлікту, залишаючись у рамках розробленої формули.

Перші значні прояви налагодження розірваних відносин між поляками та українцями проявилися у зв'язку з поступовим розпадом східного блоку. Представники польської «Солідарності» (Адам Міхнік, Богдан Борусевич) взяли участь у першому з'їзді Національного Руху України, який був головною опозиційною силою, що пропагує незалежність і демократію в Україні. Рух досяг значних успіхів на виборах до українського парламенту в березні 1990 р. Це був крок до «подолання» минулого і найкращих стосунків. Ця тенденція переважала як у новоствореній польській, так і в українській політичній еліті. Однак громадська думка щодо примирення двох народів досить різна і відрізняється від поглядів офіційних осіб обох держав.

Спроба забути минуле чи перекласти відповідальність за нього на когось іншого виявилася вже на етапі відновлення незалежності обох держав. 3 серпня 1990 року Сенат Республіки Польща ухвалив резолюцію, в якій він звинуватив «тоталітарну систему» та «комуністичний уряд» за акцію «Вісла». У відповідь український парламент так само проігнорував відповідальність підпільних українських організацій за вбивства польського населення під час і після Другої світової війни. Він переклав провину за це на сталінський режим [19].

У польсько-українських відносинах сучасного періоду можна виділити кілька етапів.

У період 1989-1992 рр. почали закладатися основи відносин між двома країнами. Політика тодішнього міністра закордонних справ Польщі К. Скубішевського базувалася на прагненні підтримувати рівноправні відносини з Москвою, тобто тодішнім СРСР, окремими радянськими республіками, особливо з Україною, а також з Литвою, Білоруссю, Казахстаном та іншими. Тому її назвали політикою двох напрямків.

У липні 1990 року Україна проголосила свій суверенітет і приблизно з цієї дати почала формуватися її незалежна зовнішня політика. У середині жовтня 1990 року Скубішевський прибув до СРСР, де, окрім офіційних переговорів із радянським керівництвом, зустрівся також із республіканськими чиновниками: російськими, українськими та білоруськими. Скубішевський підписав Декларацію про дружбу та співпрацю з представниками Росії та України. В українсько-польській декларації, серед іншого, зазначено, що дві держави не мають територіальних претензій одна до одної, зобов'язуються поважати права національних меншин та покращувати становище етнічних поляків в Україні та етнічних українців у Польщі.

Однак, у період між серпнем 1991 р. і груднем 1991 р. (дата референдуму про незалежність) Польща підтримувала незалежність України більше, ніж будь-яка інша західна чи центральноєвропейська держава (можливо, за винятком Угорщини). Польща також була першою державою, яка визнала Україну (2 грудня 1991 р.).

Незалежність України суттєво вплинула на геополітичне положення Польщі, оскільки на її східному кордоні вперше в цьому столітті виникла дружня держава. В травні 1992 р. у Варшаві відбулася зустріч президентів України та Польщі. Переговори, під час яких було підписано базову угоду, що регулює відносини між двома державами, продемонстрували спробу Києва «повернутися до Європи» за допомогою Варшави [35].

За допомогою Польщі Україна намагалася приєднатися до вже існуючих центральноєвропейських структур, особливо до Вишеградської трійки. Однак, це не зустріло розуміння ні в Празі, ні в Будапешті. Тому Польща відмовилася від цієї ідеї.

Інституційну базу для співпраці двох президентів забезпечує Консультативний комітет президентів України та Польщі з кінця 1992 року. З 1992 року ідея стратегічного партнерства з'явилася і в польсько-українських відносинах.

Однак у період 1993-1994 рр. на розвиток двосторонніх відносин вплинули нові обставини.

У першу чергу, це була американська політика віддавати перевагу Росії за рахунок інших пострадянських республік («Політика Росії першою»). Важливе значення мали також небажання України відмовлятися від ядерної зброї, відсутність політичних та економічних реформ. Це не викликало позитивної реакції на Заході і, зважаючи на зусилля Польщі з інтеграції в НАТО та ЄС, польським політикам довелося це враховувати.

Рішення України на рубежі 1993-1994 років відмовитися від ядерної зброї стало першим кроком до розриву певної ізоляції, в якій опинилася країна [39].

Україна дуже активна в програмі США «Партнерство заради миру». Важливий вплив на українсько-польські відносини мала подія на Варшавському Східному вокзалі в жовтні 1994 р. Запланований візит прем'єр-міністра Росії В. Чорномірдіна було відкладено. Охолодження польських відносин з Росією значно сприяло появі польсько-українських відносин, а саме їх покращення [25].

Значний вплив на рівень польсько-українських відносин мала діяльність нового президента Польщі А. Квасьневського. Це дозволило подолати небажання деяких лівих політиків (особливо з PSL) активізувати співпрацю. У червні 1995 р. був опублікований спільний документ польської громадської організації та Українського Руху під назвою «Стратегічне партнерство Польщі та України». Його підписали відомі діячі тодішньої польської та української опозиції. Серед цілей документа були створення спільних інституційних структур, активізація політичного, військового, культурного та економічного співробітництва, підтримка Польщею вступу України до європейських та центральноєвропейських структур та інші.

Восени 1995 року було прийнято рішення про створення об'єднаної військової частини. Польща також була головним прихильником членства

України в Раді Європи та рішуче підтримувала зусилля України приєднатися до Центральноєвропейської ініціативи.

Кульмінацією руху у взаємовідносинах став червень 1996 року, коли за ініціативи президентів обох країн у Варшаві було підписано Декларацію про стратегічне партнерство Польщі та України та шість інших договорів.

У листопаді 1996 року президенти Польщі, України та Литви виступили зі спільною заявою (за польською ініціативою), в якій закликали президента Білорусі Лукашенка поважати загальні принципи демократії у зв'язку з його діями проти опозиції. Водночас цим кроком Кучма досить чітко дав знак, що має намір шукати підтримки своєї зовнішньої політики в західноєвропейських структурах і що хоче досягти цього за допомогою Варшави. Цей крок цілком справедливо трактувався як спроба остаточно звільнити Київ від російської сфери впливу.

У вересні 1999 року в Україні відбулася зустріч лідерів Балтійсько-Чорноморського регіону, Кучма на прохання Квасневського в останню хвилину відкликав запрошення президента Лукашенка. Це було сприйнято як важливий сигнал зовнішньополітичних пріоритетів Києва [27].

Зусилля перенести покращення з міждержавного рівня на рівень нормального населення знайшли відображення, наприклад, у намаганні з'єднати польський та український регіони. У вересні 1995 року було створено єврорегіон «Буг» і одночасно ще один єврорегіон «Карпати». Їх основні цілі включають (на додаток до сприяння економічному розвитку, захисту навколишнього середовища тощо) спільні зусилля для порозуміння між поляками та українцями, саме намагання викоринити погані спогади про минуле та здійснити процес зближення.

Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що як польська, так і українська політичні еліти об'єдналися на позиціях національного примирення та доклали великих зусиль упродовж 1990-х років для зближення двох народів.

Польща була першою країною у світі, яка визнала державність України після референдуму про незалежність 1 грудня 1991 року. Вже в 1992 році дві країни підписали договір про дружбу та співробітництво, який, зокрема, підтвердив існуючий кордон.

У березні 1994 р. Польща та Україна прийняли декларацію про принципи своїх взаємовідносин, в якій визнали їх стратегічне значення для двох країн. Насправді за президентства Леха Валенси (1990 – 1995) та Леоніда Кравчука (1991 – 1994) двосторонні відносини, однак, не були головним пріоритетом. Польща в цей час зосередилася на зміцненні відносин із Заходом, а Україна розпочала складний процес державотворення [35].

Після «помаранчевої революції» (2004 р.), яка привела до влади прозахідні, демократичні сили, відносини між двома країнами змінилися. Україна залишалася слабкою, нестабільною країною між ЄС, НАТО та Росією. Польща не змогла їй ефективно допомагати.

За часів Броніслава Коморовського (2010 – 2015) та Віктора Януковича (2010 – 2014) обидві країни зосередилися на асоціації України з ЄС. Цей процес гальмувався зростаючим авторитаризмом українського режиму та його зближенням з Росією. У листопаді 2013 року під тиском Росії український режим відмовився підписати угоду про асоціацію з ЄС. Це рішення викликало масові протести в Україні, які призвели до повалення Януковича.

Нова влада підписала угоду про асоціацію з ЄС (2014), однак українська «революція гідності» (відома також як «Євромайдан») спровокувала російську агресію проти України. Російсько-український конфлікт став серйозним викликом як для нової української влади, так і для Польщі, зокрема нових глав держав Петра Порошенка в Україні та Анджея Дуди в Польщі.

Обидві країни зацікавлені у взаємній співпраці з різних причин.

У випадку Польщі є п'ять основних причин:

По-перше, історія. Якщо Польща сприймає спільне минуле переважно через кривавий період 1943 – 1944 років, то вона пам'ятає, що протягом століть українські землі належали до Речі Посполитої.

По-друге, стабільність сусідства. Польща хоче, щоб український сусід був стабільною, процвітаючою, демократичною та «європейською» державою. Це захистило б Польщу від таких загроз, як громадянська війна по той бік кордону, розвиток організованої злочинності чи приплив хвиль біженців з України.

Поліпшення ситуації в Україні також обмежить міграційний тиск на Польщу та відкриє нові перспективи для польських експортерів та інвесторів, присутніх в Україні. Протягом кількох років громадські організації, які фінансуються польською державою та західними спонсорами, працюють над просуванням демократії та розбудовою громадянського суспільства в Україні. Після «революції гідності». Польща взяла на себе зобов'язання підтримувати реформу місцевого самоврядування в Україні, яка є одночасно необхідною для модернізації держави, але й політично складною через підтримувані Росією сепаратистські тенденції [47].

По-третє, поступова інтеграція і врешті-решт вступ України до ЄС та НАТО. Польща повністю усвідомлює, що не має політичних та економічних інструментів, щоб самостійно успішно підтримувати трансформацію України. Тому вона обирає інтеграцію України в західні інституції та організації, як для модернізації перших, так і для переміщення кордону Заходу більше на Схід.

По-четверте, відносини з Росією. Польські політичні еліти побоюються відродження російського імперіалізму і пам'ятають про дві рекомендації, сформульовані відповідно Ігнацієм Дашинським, одним із батьків польської незалежності 1918 року, та Збігнєвом Бжезінським: «Не буде незалежної Польщі без незалежної України» та «Без незалежної України Росія перестане бути імперією» [51]. Тому польська політика має на меті не тільки зміцнити Україну, але й послабити Росію. Історична пам'ять знову відіграє важливу

роль у цьому контексті. Поляки завжди боролися за свою свободу проти своїх сусідів – це стосується, зокрема, царської Росії, а пізніше Радянського Союзу. Тому поляки схильні підтримувати тих, хто воює проти Росії.

По-п'яте, міжнародна позиція Польщі. Польща хоче бути провідною країною у східній політиці ЄС, зокрема «адвокатом» України в західних інституціях та організаціях. Така позиція впливає з важливості України для Польщі, а також із бажання посилити позиції Польщі на міжнародній арені (зокрема в Європейському Союзі) [33].

Таким чином, Польща вважає, що з нею слід консультиватися з українських питань. Таку позицію посилила «помаранчева революція». Як уже зазначалося, тодішній президент Олександр Квасьневський налагодив тісні контакти зі своїм українським колегою Леонідом Кучмою. Після початку політичної кризи в Україні йому вдалося переконати, з одного боку, українського президента розпочати переговори з опозицією, а з іншого – ЄС підтримати ці переговори. «Круглий стіл» у Києві призвів до мирного вирішення кризи, коли новим главою держави став прозахідний Віктор Ющенко. Міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський був одним із трьох представників ЄС, які безуспішно намагалися знайти компроміс між Януковичем та українською опозицією у найкривавіші дні «Євромайдану» у лютому 2014 року.

Україна зацікавлена у співпраці з Польщею. У комуністичний період польська культура була відносно добре відома в Радянському Союзі, і Польща (хоча й частина комуністичного блоку) сприймалася як більш західний, більш європейський, ніж СРСР, а тому привабливіший. Цей позитивний імідж Польщі був підкріплений політичними перетвореннями після 1989 року.

Він став прикладом успіху як для українських еліт, так і для населення, яким вони хотіли б наслідувати. Вона стала частиною західних інституцій та організацій, зокрема Європейського Союзу, до якого, згідно з офіційними

деклараціями, хоче вступити Україна. Польський досвід у цьому контексті є особливо важливим, який може бути повчальним для України.

Успішна трансформація Польщі, активна економіка та вступ до ЄС зробили країну привабливим ринком праці для українських емігрантів. Обидві країни є прямими сусідами та мають схожі мови та культури, що полегшує еміграцію. Велика присутність української діаспори в Польщі має прямі політичні наслідки. Україні потрібна Польща як «адвокат» у західних інституціях та організаціях, зокрема в ЄС. Українська влада усвідомлює, що з геополітичних причин вона завжди може розраховувати на підтримку Польщі, незважаючи на внутрішні проблеми [31].

Отже, підсумовуючи вище сказане, напрошуються висновки про те, що Польща, будучи членом ЄС, сприймає Україну як свого найважливішого та найперспективнішого сусіда, що не входить до ЄС. Україна має позитивний імідж Польщі, сприймає Польщу як одного з важливих членів ЄС. Відносини між Польщею та Україною в минулому були охарактеризовані як складні та вимогливі. Важливим питанням є історичне примирення. Нині польсько-українські відносини можна охарактеризувати як позитивні. Підписання численних двосторонніх угод і домовленостей ще більше зміцнило відносини між двома країнами. У складних ситуаціях, Україна може розраховувати на підтримку та допомогу з боку Польщі.

3.2. Тенденції та перспективи українсько-польських відносин

На польсько-українські стосунки значно впливають такі фактори: безпосереднє сусідство, спільна, хоча й складна історія, привабливість Польського ринку праці, членство Польщі в західних установах та організаціях (зокрема в ЄС) і також російська агресія. Це загроза, яка формує геополітичний ландшафт цілого регіону.

Незважаючи на взаємодоповнюваність інтересів, обидві країни мають деякі серйозні труднощі. Країни повинні плідно розвивати взаємовідносини та перетворювати їх на справжнє «стратегічне партнерство».

Формування стратегічного партнерства між Польщею та Україною протягом останніх двох років зіткнулося з серйозними труднощами через невирішені історичні проблеми та незавершений процес примирення. Зміцненню та розвитку стратегічного партнерства перешкоджає надмірний акцент на історичній політиці як з української, так і з польської сторони. Інструментальна обробка історії сприяє націоналістичній образі в Україні та націоналістичній образі в Польщі [29, С. 100].

Історія має бути елементом пам'яті, але не повинна заважати будувати сучасні стосунки. Взаємна історична чуйність та залучення публічної дипломатії дозволять нам подолати цей складний період у взаємовідносинах.

Попри кризу польсько-українських відносин, вдалося зберегти та підтвердити рівень стратегічних відносин у формальному вимірі. Польща продовжує підтримувати процес інтеграції України до ЄС та НАТО, нехтуючи суттєвими відмінностями у сприйнятті історії. У матеріальному вимірі ще багато чого потрібно зробити в плані збільшення інвестицій, торгівлі, уніфікації та взаємозв'язку систем передачі.

У сьогоденних політичних відносинах між Україною та Польщею існує ряд факторів, серед яких: безпека, торговельне та економічне співробітництво, міграція, співпраця тощо. Також є багато політичних розбіжностей між певними групами політиків, які в основному базуються на різних історичних оцінках і навіть трагічних картах історії наших народів. Фактор безпеки в сучасних українсько-польських відносинах відіграє важливу роль, але не відводить економічну чи транскордонну співпрацю на другорядні позиції.

Суттєвим фактором у відносинах є те, що після вступу Польщі до НАТО та ЄС, а також до Шенгенської зони, Україна повинна розраховувати на «взаємність» у відносинах польських партнерів лише в межах можливостей, передбачених угодами між Польщею, ЄС та НАТО та відповідних двосторонніх міждержавних угод.

Період адаптації Польщі до ЄС, Шенгенської зони створив нові виклики та загрози у двосторонніх відносинах. Питання економічної міграції, контрабанди та нелегальної міграції стосувалися не лише національних інтересів Польщі, а й усього ЄС.

Польща в ЄС почала формувати своє бачення поглиблення східної політики ЄС, про що пізніше стало відомо, як «Східне партнерство ЄС», виходячи з нових викликів безпеки та необхідності мінімізації впливу подібних заходів безпеки на розвиток економічних відносин із сусідніми країнами [23].

Східне партнерство – це набір специфічних інструментів, які не гарантують перспективи членства в ЄС. Водночас завдяки цим інструментам можна відкрити канали ЄС для реалізації інтеграційних проєктів. Це фінансовий механізм, що прискорює політичну та економічну модернізацію східних партнерів. Саме таку ініціативу 26 травня 2008 року під час зустрічі міністрів закордонних справ Європейського Союзу в Брюсселі Польща та Швеція адресували шістьом країнам: Україні, Молдові, Грузії, Азербайджану та Вірменії, а також запропонували технічне та експертне співробітництво з Білоруссю. Загалом таку програму «Східного партнерства» затвердили та періодично переробляють відповідно до змін у відносинах між цими країнами та ЄС.

Як для Польщі, так і для всього ЄС, прикордонні регіони, що межують безпосередньо з країнами ЄС, викликають великий інтерес. Саме розвиток транскордонного співробітництва, а також фінансові механізми його ефективного функціонування, можуть стати новими чинниками розвитку українсько-польських відносин на регіональному рівні, а в довгостроковій перспективі – факторами, що сприяють європейському розвитку України та інтеграції загалом. Крім того покращення транскордонного співробітництва, може сприяти підвищенню рівня життя населення на місцевому рівні та транскордонній інтеграції. Як наслідок, польсько-українські відносини на

міжрегіональному рівні створюють нові можливості задля співпраці по обидва боки кордону.

Для транскордонного співробітництва потрібно створювати та реалізовувати певні програми. Перша спроба реалізації Програми TKS Польща – Білорусь – Україна INTERREG IIIA / TacisCBC 2004-2006 не принесла суттєвих наслідків у розвитку польсько-українських відносин.

Основними причинами низької ефективності були:

- ✓ Значна розбіжність між сумою коштів, переданих польській стороні Європейською комісією за INTERREG IIIA (37 млн євро), білоруською та українською сторонами за програмою Tacis (7 млн євро).
- ✓ Більший досвід польських потенційних бенефіціарів (установи з України та Білорусі не мали належного досвіду в європейських програмах порівняно з польськими установами) [64].

Програма була зосереджена переважно на підвищенні рівня життя населення на місцевому рівні і на транскордонній інтеграції. У більшості проєктів участь українських партнерів полягала лише в моніторингу реалізації проєкту, а польська сторона реалізувала інвестиції самостійно, оскільки польські регіони мали значно більше фінансування та програм регіонального розвитку. Транскордонна інтеграція відбувалася переважно між інституціями та меншою мірою між цільовими групами.

У наступні періоди впровадження програм «Польща – Білорусь – Україна» у 2007-2013 та 2014-2020 роках було враховано набутий досвід, а реалізація спільних проєктів зросла не лише за кількістю проєктів, збільшенню фінансування, а й розширенням географії реалізованих проєктів [64].

Обсяг фінансування програм становив – 172 740 000,00 євро в перший період та 183 078 184,00 євро наступного періоду. Населення програмної території становить 20,9 мільйона, з них 6,2 мільйона проживають у польській частині, 7,2 мільйона – в білоруській та 7,5 мільйона – в українській [64].

Ймовірно, оцінка результатів усіх цих програм разом може бути ще складною сьогодні, але позитивний вплив на жителів прикордонної зони очевидний. Кількість активних учасників значно зросла, позитивно позначилося на відносинах між сусідніми країнами на міжрегіональному рівні.

Триває робота з підготовки реалізації програми 2021-2027. У перспективі програми на зовнішніх кордонах Європейського Союзу, будуть реалізовуватися в межах цілі «Європейське територіальне співробітництво», а також нового Інституту сусідства, міжнародного співробітництва та розвитку. У 2019 році відбулося перше засідання СПК, на якому розглянуті головні аспекти програми. Цілі, які має впроваджувати нова програма та територія, якою займатиметься.

Представники країн, що беруть участь в програмі працюють над її структурою. Основою для подальших рішень, щодо вибору конкретних заходів та цілей є соціально-економічний аналіз територій, для подальшої реалізації програми транскордонного співробітництва 2021-2027.

Структура програми залежить від вирішальних рішень Європейського Союзу, щодо правової бази та бюджету фінансової перспективи ЄС на 2021-2027. Після опрацювання програмного документа та його оцінки впливу на навколишнє середовище, відомості напрацювання будуть внесені на громадське обговорення в кожній країні [64].

Програми в прикордонних регіонах, не повністю відображають усі настрої та тенденції у міжнародних відносинах, особливо в масштабах таких великих держав, як Польща та Україна. Водночас аналіз цих програм дає змогу зрозуміти окремі проблемні питання у міждержавних відносинах загалом, порівняти співпрацю в різних сферах регіонів за наявності чи відсутності таких програм співпраці та надати урядам певні рекомендації з метою впливу на розвиток польсько-українських відносин.

Проте, незважаючи на важливість факторів безпеки, розвитку євроінтеграції та політичних процесів для українсько-польських відносин,

економічні чинники все ще залишаються одними з найважливіших, які становлять значну кількість питань порядку денного у відносинах.

Економічне співробітництво – потребує двостороннього вирішення, яке стосується саме економічної міграції, а вже потім інвестиційних проєктів чи торговельних угод. Великій кількості людей видають дозволи, за якими вони перетинають кордон, працевлаштовуються в Польщі, відкривають власний бізнес тощо. Польське законодавство про працевлаштування українців є одним із найліберальніших у Європі.

За інформацією консульського відділу Посольства України в Польщі, станом на 2020 рік у Польщі працює близько 1,5 млн осіб з України, а сума надходжень від Польщі за 2019 рік, за даними Національного банку України, склала понад 2,8 млрд дол. США, тобто близько 30% усіх доходів українських трудових мігрантів [63].

Для порівняння, товарообіг між Україною та Польщею у 2019 році був таким: обсяг експорту з України до Польщі склав 2 531,9 млн доларів США, а обсяг імпорту – 2 млрд 986,2 млн доларів [59].

У 2019 році прямі польські інвестиції в Україну становили 677 млн доларів, а українські інвестиції в Польщу – 6,6 млн доларів. (Дані Міністерства закордонних справ України та Держстату станом на 29.12.2019 р.) [61].

Польський капітал в Україні зосереджений у банківському та фінансовому секторах (близько 46%) і в промисловості – переважно в переробній (близько 33%). Значну частину польських інвестицій становлять також торгівля та послуги (9,5%).

Дані показують, що польські інвестори зацікавлені у розвитку інвестицій в Україні, збільшенні обсягів торгівлі та працевлаштуванні на польських підприємствах, а з української сторони – мало зацікавленості в інвестиціях у Польщі та високому попиту на роботу там.

Варто також зазначити, що Польща та Україна постійно поглиблюють свої економічні відносини, про що свідчить той факт, що у 2016 -2019 роках товарообіг зріс понад 50%.

Останнім часом Україна також намагається запровадити квоти (тобто кількісні обмеження) на добрива, хоча вітчизняні компанії не в змозі задовольнити внутрішній попит. У результаті постраждали б українські аграрії, яким довелося б купувати дорожчі добрива, і звичайні споживачі, яким довелося б переплачувати за продукти харчування на полицях в продуктових магазинах.

Українська влада намагається захистити власних виробників, але без інвестицій в економіку такі підприємства залишаються застарілими та збитковими, а потенційні працівники їдуть працювати за кордон.

У сучасних українсько-польських відносинах можна вказати основні спільні інтереси обох країн, які впливатимуть на подальший розвиток відносин: питання безпеки, тобто спільна відповідь на агресію та провокації з боку Росії, сприяння зближенню України з НАТО та підтримка модернізації української армії. Це посилить безпеку у всій Східній Європі та визначити фактор безпеки як один із обов'язкових елементів українсько-польських відносин [26].

Економічний чинник також відіграє важливу роль у розвитку українсько-польських відносинах. Створення сприятливих умов для розвитку виробництва по обидва боки кордону, залучення інвестицій в українську економіку та збільшення товарообігу між країнами, призведе до мінімізації негативних факторів економічної та нелегальної міграції [62].

Польща та Україна повинна налагодити спільну роботу дипломатичних представництв у боротьбі зі стереотипами та різними видами інформаційних провокацій. Це зменшить негативний вплив на трактування історії обох народів та сформує толерантне ставлення до її трагічних сторінок.

Серед чинників, які гальмують розвиток польсько-українських відносин, можна назвати такі:

- ✓ по-перше, внутрішня ситуація в Україні: політична нестабільність, відсутність реформ, історичний діалог з Польщею;
- ✓ по-друге, членство Польщі в Європейському Союзі; в той час як Україна його немає;
- ✓ по-третє, політика Росії, яка послідовно намагається утримати Україну в зоні свого впливу за допомогою політичних, економічних і (з 2014 р.) військових засобів. Російська Федерація відкрито виступає проти асоціації України з ЄС; метою Росії є послабити польсько-українську співпрацю, усвідомлюючи антиросійський характер польської східної політики;
- ✓ по четверте, відсутність міцного та життєздатного плану ЄС щодо України (незважаючи на проєвропейські настрої в Україні) [60].

Польща сприймається як країна, яка активно бере участь у вирішенні міжнародних проблем, особливо на Сході та Заході Європи. Така позиція Польщі пояснюється розумінням того, що тільки через співпрацю з іншими країнами можна вирішити свої економічні чи цивілізаційні проблеми. Добрі стосунки з сусідами гарантують серйозне ставлення міжнародної спільноти до Польщі. Співпраця Польщі з Україною помітна на міжнародній арені, взаємовідносини між обома країнами оцінюються позитивно. Це можливо завдяки співпраці між цими країнами, наслідки якої можна побачити, до прикладу, у політичних контактах [14].

Для Польщі Україна є цінним партнером у переговорах і всіх починаннях. Країни об'єднані спільною історією та національною культурою, тому їм легше знайти взаєморозуміння та повагу інтересів. Контакти між обома країнами відбуваються дуже часто. Варто згадати, наприклад, зустрічі глав обох країн, метою яких був глибокий аналіз внутрішньополітичної ситуації обох країн та погляд на співіснування Польщі та України в ширшому міжнародному контексті, що становить основу проведених консультацій.

Польща є членом Європейського Союзу та Комітету сприяння Організації економічного розвитку, країна яка стала донором допомоги у процвітанні України. Основним інструментом співпраці в цій сфері є програма «Польська допомога», яку координує Міністерство закордонних справ. У 2014 - 2018 роках у рамках малих грантів польська допомога, направлена для реалізації низки різноманітних проектів в Україні з метою покращення якості життя та безпеки багатьох місцевих громад. Польща входить до 10 найбільших двосторонніх донорів для України.

Пріоритетами польської допомоги розвитку України на 2016 -2020 роки є: підприємництво та приватний сектор, людський капітал та належне управління. У рамках гуманітарної допомоги реалізуються проекти допомоги людям, які постраждали внаслідок конфлікту на сході країни. Також існує низка стипендіальних програм для українських студентів [7].

Польща та Україна, не зважаючи на спільний інтерес, належать до двох різних геополітичних зон в Європі. Як неодноразово зазначалося, Польща є членом НАТО та ЄС, а Україна – на їх периферії. Стратегічне партнерство між Польщею та Україною також потребує розширення та вдосконалення. Слід відзначити позитивну динаміку торговельного обміну, енергетичну солідарність та хороший прогноз співпраці між секторами оборони та безпеки. Незважаючи на певні турбулентності у взаємовідносинах, співпраця у соціокультурному вимірі також виглядає досить добре. Польсько-українське стратегічне партнерство потребує розробки концепції діяльності, спрямованої на її зміцнення та розвиток. Донедавна рушійною силою стратегічного партнерства була польська сторона, і настав час більшого залучення української сторони. Справжнє стратегічне партнерство можливе при побудові міцного матеріального фундаменту.

ВИСНОВКИ

У даній праці, яка базується на науковій літературі та наукових джерелах, автором представлено глобальну проблему сьогодення – українську міграцію, основними факторами якої були і залишаються економічні чинники. В процесі роботи було визначено наступні висновки.

Охарактеризовано стан польсько-українських відносин та комплексно проаналізовано проблему міграції українців до Польщі.

Українська міграція суттєво впливає на міждержавні відносини, праця зосереджена на дослідженні історії української міграції.

Автор зосередилася на порівняльній характеристиці міграції у різні періоди дослідження, представлено проблеми та економічний вплив сучасних трудових мігрантів в Польщі. Ґрунтовно описано причини та хвилі міграційних процесів.

Польща для України є найважливішим іноземним джерелом міграції. Протягом тривалого періоду виникали різні складнощі та виклики у відносинах України та Польщі.

Українські мігранти - це чинник розвитку та позиціонування України на міжнародній арені.

Особливістю української міграції до Польщі є: географічна, культурна, соціальна близькість та можливість працевлаштування для сезонних трудових мігрантів.

Основною причиною міграції заробітчан з України до Польщі безперечно є соціально-економічний фактор, який змушує громадян України шукати кращої долі за кордоном, що відповідає природнім прагненням знайти гідно оплачувану роботу. Українці інтегровані в суспільно-політичне життя Польщі. Вони широко представлені у всіх сферах соціальної діяльності.

Сучасний стан польсько-українських відносин у контексті міграційних процесів продовжує бути одним із основних факторів регіональної стабільності.

Міграція суспільства є одним із найбільш характерних проявів глобалізації світового ринку. Багатофакторний вплив на соціально-економічне становище країн-реципієнтів та країн вибуття (донорів).

Найбільшим чинником міграції суспільства є економічні та соціальні проблеми країни, які змушують людей покидати свою батьківщину.

Незважаючи на складну історію, Польща, будучи членом ЄС, сприймає Україну, як найважливішого сусіда та доброго партнера.

Спільними для подальшого розвитку українсько-польських відносин є заходи безпеки, спрямовані проти агресії та провокації з боку Росії, сприяння інтеграції України до НАТО, розвитку співробітництва у всіх сферах.

Польсько-українське стратегічне партнерство потребує зміцнення та розвитку, покращення подальших відносин.

Підсумовуючи вище сказане, Польща є переважно країною міграції для українців. Головними чинниками є, перш за все економічна нестабільність Української держави, яка спонукає людей мігрувати. Відсутність чіткої перспективи для покращення ситуації в Україні спонукатимуть надалі до міграції.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Нормативно-правові документи:

1. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення: 1.11.2021)
2. Закон України «Про Державну міграційну службу України», URL: www.dmsu.gov.ua. (дата звернення: 8.12.2021).
3. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 6.12.2021).

II. Монографії, статті, посібники, автореферати дисертацій:

4. Денисюк О., Українці в Польщі в 2017 році. Рік підсумовує управління до справ іноземців. URL: <https://naszwybir.pl/49273-2/> (дата звернення: 10.12.2021)
5. Заремба Г., Зовнішня міграція українців. Стан дослідження. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Випуск № 62. 2017. С.45.
6. Зубик А., Сучасна трудова міграція українського населення в Польщу. Серія : Географія. 2014 № 12, 2014 С.560.
7. Коваль Н., Райхардт І., Вайчунас Л., Поляки та українці в щоденних контактах, Київ 2021.С.26. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18310.pdf> (дата звернення: 8.12.2021).
8. Корнієнко О., Соціально-економічний аспект регіональної асиметрії міграційних процесів, Київ 2018, URL: https://www.idss.org.ua/avtoref/2018_dis_Kornienko.pdf. (дата звернення: 3.12.2021).

9. Кравченко В.Г., Визначення поняття трудової міграції: наук. стаття. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63919/80-Kravchenko.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 7.12.2021).
10. Лазебник С., Зарубіжні українці, Київ 1991. С.187.
11. Маєв А., Україна і Європейський Союз фінансування прискорення інтеграції, офіс Комітету Європейської інтеграції Україна, Київ С.37.
12. Макар Ю., Макар В., Сучасні виклики перед Україною: допомога з боку Польщі у їх подоланні: наук. вісник. Чернівці 2016. С.87
13. Макарчук С. Етнічна історія України : навч. посібник Київ : Знання, 2008. С. 471.
14. Мусієздов О., Українська еміграція у Польщі: від заробітчан до висококваліфікованих спеціалістів. *Український соціологічний журнал*, 21, 37-49. Харків, 2020. С. 42 URL: <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2019-21-04> (дата звернення: 1.12.2021).
15. Нагорняк Т. Л., Пачос Ю. В., Міграція українців до Польщі, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2018 С.3. URL:<https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/6071> (дата звернення: 8.12.2021).
16. Національний інститут стратегічних досліджень, Перспективи реалізації програми добросусідства, Польща-Білорусь-Україна 2007-2013 : анал. запис., URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/perspektivi-realizacii-programi-dobrosusidstva-polscha-bilorus> (дата звернення: 02.12.2021).
17. Палагнюк О., Міграція як соціально – економічний феномен та геополітичний виклик розвитку сучасного суспільства: наук. праця. *Політологія, Випуск 218.Том 230*, Україна,С.2. URL: <https://mk-eu.at.ua/material/naukpratsi/o.palagnuk.pdf> (дата звернення: 23.11.2021).
18. Прибиткова І., Сучасні міграційні процеси: теоретико-методологічні аспекти досліджень. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, Україна 1999 № 1 С. 171.

19. Ровенчак.О., Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Соціологія, Політичний менеджмент № 2*, Україна 2006, С.4 URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8810/11-Rovenchak.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 7.12.2021).
20. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) - URL: <http://sum.in.ua/s/repatriacija>. (дата звернення: 9.12.2021).
21. Слово і діло. Аналітичний портал. Співпраця України та Європи: інвестиції і торгівля в 2019 році, *Економіка*. Україна 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/12/26/infografika/ekonomika/spivpracya-ukrayiny-ta-yevropy-investyziyi-torhivlya-2019-rocz> (дата звернення: 19.12.2021).
22. Смолій В.А та ін., Енциклопедія історії України, Т4, Інститут історії України: наукова думка, 2007. С. 367.
23. Смолій В.А та ін., Енциклопедія історії України, Т7 , Інститут історії України: наукова думка, 2010. С. 583.
24. Трубич С., Міграційні процеси і зайнятість населення , Вісник Львівського університету (*Серія міжнародні відносини*), 1999 С. 400.
25. Українці в Польщі. Статистика. URL: <https://arena.press/economics/1090249-ukrants-v-polschstatistika/>, (2.12.2021)
26. Філатов В.М., Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків, *Ефективна економіка № 2*, 2014 Харків 2014 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2785>. (дата звернення: 14.12.2021).
27. Чехович С., Елементарний курс міграційного права України, конп. лек.; навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ, 2004, С. 216.
28. Ясь О.В., Енциклопедія історії України. Том (Україна-Українці) Кн. 1. *Еміграція українського населення*, Україна 2003. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FM.T=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=T

[RN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Emigraciya ukr_naselennya.](#) (дата звернення: 8.12.2021).

29. Adamczyk A., Zajączkowski K., Poland in the European Union: Adjustment and Modernisation. *Lessons for Ukraine*, Warsaw – Lviv, Centre for Europe, University of Warsaw , Faculty of International Relations, Ivan Franko National University of Lviv 2012. *Sociocultural Factors*. P.45–139.

30. Balcer A. Starszy brat czy strategiczny partner? Polityka Polski wobec Ukrainy po akcesji do Unii Europejskiej. In: Europa 2019 URL: <http://ineuropa.pl/in15/starszy-brat-czy-strategiczny-partner/> (дата звернення: 9.12.2021).

31. Baluk W., Formalny i materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy, Lublin 2018.

32. Bielen S., A new phase of the Polish messianism in the East, *Poland's Foreign Policy in the 21st Century*, Warsaw 2011 P. 300.

33. Bilak O., Stosunki ukraińsko-polskie w nowoczesnych warunkach. *Forum Ekonomiczne/ Dolny Slask*, Sierpień 2020, 30 - URL: <https://www.forum-ekonomiczne.pl/stosunki-ukrainsko-polskie-w-nowoczesnych-warunkach/> (дата звернення: 15.12.2021).

34. Bilak O., Stosunki ukraińsko-polskie w nowoczesnych warunkach. *Forum Ekonomiczne*, Dolny Slask, Sierpień 2020, 30 - URL: <https://www.forum-ekonomiczne.pl/stosunki-ukrainsko-polskie-w-nowoczesnych-warunkach/>. (дата звернення: 5.12.2021).

35. Bilan Y. Migration of the Ukrainian Population: *Economic, Institutional and Sociocultural Factors*, London 2017 URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/e6333584-eeef-474c-a752-4f2c28880ccf/637891.pdf> P. 48-51 . (дата звернення: 5.12.2021).

36. Bilan Y. Migration of the Ukrainian Population: *Economic, Institutional and Sociocultural Factors*, London 2017 URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/e6333584-eeef-474c-a752-4f2c28880ccf/637891.pdf> P. 52-54. (дата звернення: 4.12.2021).

37. Bilan Y. Migration of the Ukrainian Population: *Economic, Institutional and Sociocultural Factors*, London 2017 URL: <https://library.oapen.org/bitstream/id/e6333584-eeef-474c-a752-4f2c28880ccf/637891.pdf> P. 56-57. (дата звернення: 4.12.2021).
38. Bilan, Y 2017 Migration of the Ukrainian Population: *Economic, Institutional*
39. Brjuchovecka O., Jsem Ukrajinka, nevidis me, *Alarm 2019* URL: <http://a2larm.cz/2018/11/jsem-ukrajinka-nevidis-me/> . (дата звернення: 4.12.2021).
40. Brunarska Z, Grotte M, Lesinska M., Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne, *Center of migration research*, 2012 URL: http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/WP60118_2-1.pdf. (дата звернення: 18.12.2021).
41. Brzezinski Z., The Premature Partnership, *Foreign Affairs*, vol. 72, 2 1994, P. 80.
42. Burant, S., Ukraine and Poland: Toward a Strategic Partnership, in: *Politychna Dumka 1*, 1998, S. 97.
43. Chopovskyi V., Chuyesh, brate miy, Do 120-littya ukrajinskogo poselennya v Kanadi. *Narodoznawchi zoshyty*. 2011 P.917–932.
44. Coup T., Vakhitova H., Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries, *Country report: Ukraine*, Kyiv 2013 URL: https://www.case-research.eu/files/?id_plik=4551. (дата звернення: 12.12.2021).
45. Duleba, A., Koniec súčasnej strednej Európy, Ukrajina a Slovensko po prvej vlne rozšírenia NATO, Bratislava 1998, S.62 - 68.
46. Hekstowicz B., Dynamika stosunków politycznych między Polską a Ukrainą na przełomie XX i XXI wieku. *Artykul Muzeum Historii Polski* 2014 P.57-68 - URL: <https://goo.su/tCf> (дата звернення: 7.12.2021).

47. Hodovanska O., Ukrajinska trudova mihratsiya: etnolohichnyj aspect Svithlyad. *No 6*. 2010 P.67–68.
48. Hodovanska, O. Ukrajinska trudova mihratsiya: etnolohichnyj aspect Svithlyad. *No 6*. 2010 P.87-90.
49. Hoffman M., Reichel D. Ukrainian Migration: An analysis of migration movements to, through and from Ukraine, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) 2011.
50. Jaroszewicz M, Małynowska O., Najnowsza migracja z Ukrainy do Polski:(nie)stały fenomen. *Fundacja im. Stefana Batorego*, Warszawa 2018 URL: <https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20Idei/Najnowsza%20migracja%20z%20Ukrainy.pdf>. (дата звернення: 8.12.2021).
51. Kacharaba, S. „Emigratsiina polityka Polshchi ta yiyi realizatsiya na Zakhidniy Ukraini (1919–1939)”. *Problemy slovyanoznavstva*, 2002 P.73–85.
52. Kopecek L., Polsko-ukrajinské vztahy: úspěšný model řešení etnických problémů? *Středoevropské politické studie*, 1999 URL: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3803/5160> (дата звернення: 10.12.2021).
53. Lazebnyk S., Zarubizhni uktainci: *ukr.ist.dovid*. Kyiv, Ukraina, 1991. P.156.
54. Makar J., Współczesne stosunki ukraińsko-polskie w kontekście. *Czasopis Wschód Europyprocesów integracji europejskiej. Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fed'kowycza*, Ukraina 10.11.2021 P.169-180 URL: [file:///C:/Users/Philomena/Downloads/5585-17877-2-PB%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Philomena/Downloads/5585-17877-2-PB%20(5).pdf). (дата звернення: 3.12.2021).
55. Szeptyck A., Poland-Ukraine Relatoins. *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, № 39. Enero / January 2016. P.57-76. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/767/76743646005.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).
56. Szeptycki A., Poland-Ukraine Relatoins. *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, № 39. Enero, January 2016. P.57-76. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/767/76743646005.pdf> (дата звернення: 12.12.2021).

57. Zeleńko H., Polska-Ukraina, Polacy-Ukraińcy. Bilans wzajemnych relacji, *Streszczenia/* URL: http://pau.krakow.pl/zaproszenia/2020/PolskaUkraina_2425_112020_str_pol.pdf .
(дата звернення: 6.12.2021).

III. Офіційні інтернет – ресурси:

58. Географічний проект, 2018 URL : <http://www.geograf.com.ua/human> (дата звернення: 8.12.2021).
59. Державна служба статистики України, Офіційний портал URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 11.11.2021).
60. Економічна енциклопедія. Словопедія URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53404/381724.html>. (дата звернення: 4.12.2021).
61. Міністерство закордонних справ України, Офіційний портал URL: <https://mfa.gov.ua/>. (дата звернення: 13.12.2021).
62. Міністерство соціальної політики України, Офіційний портал URL: <https://www.msp.gov.ua/>. (дата звернення: 10.12.2021).
63. Посольство України в Республіці Польща, Офіційний портал URL: <https://poland.mfa.gov.ua/>. (дата звернення: 9.11.2021).
64. Програма Транскордонного Співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 URL: <https://www.pbu2020.eu/ua>. (дата звернення: 15.12.2021).
65. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) - URL: <http://sum.in.ua/s/repatriacija>. (дата звернення: 5.11.2021).
66. Europejska Siec Migracyjna URL: <https://www.gov.pl/web/europejska-siec-migracyjna/polskie-akty-prawne> (дата звернення: 23.11.2021).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Прізвище, ім'я, по батькові

Факультет

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма

Декларація

Усвідомлюючи свою відповідальність за надання неправдивої інформації стверджую, що подана кваліфікаційна (магістерська) робота на тему:

«
_____
_____»

є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських і суміжних прав, закріплених статтями 21–25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувалась іншими особами, а також дані та інформація не отримувались у недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя кваліфікаційна робота буде відхилена без права її захисту або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».

Дата і підпис здобувача